

ELTE BTK Néprajz MA I.

Vámos Gabriella

„Jó energiát adok és veszek”

Az alternatív gyógyászat kultúrtörténete
és néprajzi aspektusai egy kortárs gyógyító
tevékenységén keresztül

„A betegségekre vonatkozó képzetek és gyakorlati eljárások minden emberi társadalomban a kultúra meghatározott vonásai közé tartoznak.”¹ A betegség a test számára kellemetlen, rendellenes állapot, rendszerint fájdalommal jár, általános értelemben az egészség hiánya. A betegség és az egészség fogalma, tartalma egymással konfrontálva vizsgálható. A közöttük húzható határ adott történelmi kortól és társadalmi feltételektől függ.² Az ember betegségre való hajlama és a gyógyítás, gyógyulás eredményessége szociális és társadalmi tényezőktől, képzettségtől, foglalkozástól, gazdasági körülményektől, politikai és kulturális jellemzőktől függ.³ „Az ember úgy beteg, illetve úgy gyógyít, ahogyan gondolkodik.”⁴ A betegségkép összefügg a kultúra testképével, és a betegség többé-kevésbé megállapított háttérével, a betegség okával. A betegség megelőzésére, az egészség megőrzésére vonatkozó tudást a kultúra egésze magában hordozza, hiedelemalapú és tapasztalatból eredő releváns szabály formájában.⁵ A betegség-egészség fogalompár test(ek), testállapot(ok) besorolásakor kategóriarendszerként működtetve eltérő társadalmi és kognitív kontextusokat tár fel. Így az is megállapítható, hogy egy-egy betegség története a népi,

Bevezetés

---

1 Keszeg V. – Czégényi D. 2010. 13.

2 Verebélyi K. 2005. 87.

3 Schultheisz E. 1997. 16.

4 Keszeg V. – Czégényi D. 2010. 424.

5 Iancu L. 2010. 184.

a hivatalos, alternatív orvoslás jellemzőinek különbségeire, és találkozási pontjaira is rávilágít.⁶

Abban az esetben, ha az alternatív gyógyászatot mint társadalmi jelenséget vizsgáljuk, recens adatok felhasználásával a néprajz tudományán belül is kiterjeszthetjük a kutatás irányait. Ilyenkor előtérbe kerül az alternatív gyógyászat funkciója egy-egy személy, közösség, társadalom életében. Kirajzolódik az alkalmazott eljárások felhasználói köre, színvonala, bizonyíthatóvá válik, az a tézis, mely szerint egy-egy gyógyítóeljárás több paradigmát integrál. Az alternatív gyógyászat megnevezése, fogalmának meghatározása is új nézőpontok kialakítására sarkall, kultúrtörténeti háttere a népi és hivatalos gyógyítás regiszterein belül formálódik ki. Egy-egy gyógyító személy tevékenységi körének bemutatásával általánosítások is levonhatók annak személyére, világképére, az általa alkalmazott eljárásokra, a közösségi elvárásokra vonatkozóan. Dolgozatom szempontjából elengedhetetlen, hogy definíciót találjak az alternatív orvoslásra, mely a megnevezés helyességét is megalapozza. Meghatározó, hogy a hasonló jelentésű kifejezések közül (komplementer orvoslás, holisztikus gyógyítás, természet gyógyászat, népi gyógyászat, hagyományos orvoslás) melyiket alkalmazzuk. Jelen esetben elhatárolom magam attól, hogy pusztán a szóismétlések elkerülése miatt használjam felváltva őket, mert szeretném bizonyítani azt, hogy a téma megközelítésmódja és kifejezések használata szabja meg a fogalomértelmezési lehetőségeket. Céлом, hogy rávilágítsak arra, hogy a vizsgált terület a népi és a hivatalos orvoslástól elkülönülő réteget alkot, így a kettő bevonásával kívánom vázolni az alternatív gyógyászat kultúrtörténetét. A két terület bevonása azért szükséges, mert az alternatív gyógyászat határait ezeknek ismertében, háttérben húzhatjuk meg, és válik magától értetődővé a három terület elkülönítésének igénye. Az alternatív orvoslás esetében egy olyan tudásanyaggal kell számolnunk, amely nem illeszkedik sem a népi gyógyászat, sem a természettudományos orvoslás kategóriájába, mégis átvesz belőlük elemeket. Ez a jelenség egy-egy gyógyító tevékenységi körének vizsgálatakor figyelhető meg leginkább.

Az alternatív gyógyászat esetében problémaként jelentkezik, hogy sok esetben szinonimaként kezelik a népi gyógyászattal, eltekintve attól a tényről, hogy két külön gyógyítási rendszerről beszélünk, noha van átfedés a kettő között. A népi orvoslást már sokan definiálták, így ez a népi kultúrának jól körülhatárolható területét képezi.⁷ Deáky Zita

⁶ Keszeg V. – Czégényi D. 2010. 425.

⁷ Lásd: Szendrey Zs. 1943. 193., Berde K. 1940., Vajkai A. 1948., 143–144., Hoppál

szerint „egy összetett és bonyolult jelenség, amelyben több hatás, több réteg rakódik egymásra, minden időszakban a közösségi és egyéni tapasztalat, tudás egyaránt árnyalja, ugyanakkor folyamatosan változik. Tulajdonképpen, csak folyamatában, változásaiban vizsgálható jelenség, amelyben bármely adott időben egyszerre és egymás mellett, egymásra épülve létezhetnek több évezredes és legújabb elemek is.”⁸ A népi gyógyászat megközelítésmódja rendkívül változatos, a több évtizedes kutatások pedig rávilágítottak a népi gyógyászat komponenseinek különböző kontextusokban történő alkalmazására. A népi gyógyászat kutatását, alkalmazását több aspektusból elvégezték, így ahhoz, hogy ez a nagy mennyiségű anyag átlátható és felhasználható legyen, elengedhetlenné vált a rendszerezés, melyek bizonyos szempontok kiemelésével történtek meg csupán.⁹ A csoportosítás igénye tehát napjainkra megmaradt, ennek szellemében született meg Czégényi Dóra és Keszeg Vilmos által szerkesztett *A beteg ember. Betegségek, betegek és gyógyítók* kötet *Korok, kórok, kontextusok* záró tanulmánya is. A szerzők arra törekedtek, hogy a legújabb kutatási eredményeket is figyelembe véve, tematikus összegzést prezentáljanak.¹⁰

A hivatalos orvoslás irányából is megközelíthetjük az alternatív gyógyászatot. Ennek hátterében szükséges a hivatalos orvoslás fogalmának tisztázása, amely rávilágít a két terület differenciáira is. Deáky Zita értelmezésében, „a hivatalos orvoslás fogalma alatt az egyetemi keretek között tanult (külföldi vagy hazai egyetemen), államilag elismert orvosi, sebészi diplomával rendelkező, hivatalos engedélyek birtokában lévő személyek működését értjük.”¹¹ Koltay Erika, a „professzionális orvoslás hivatalos gyakorlatán az egészségbiztosítás által finanszírozott tevékenységet” ért.¹² Véleményem szerint ez a megállapítás nem állja meg a helyét, mert egy 1997-ben született kormányrendelet értelmében olyan gyógyító eljárások is egészségügyi pénztár általi finanszírozásra kerültek, melyeket az alternatív gyógyászat csoportjába sorolhatunk.¹³ A hivatalos orvoslás fogalmát így én is a Deáky Zita által vázolt terminológiában használom, mivel saját kuta-

---

M. –Törő L. 1975. 16., Gémes B. 1979. 20., Grynaeus T. – Hoppál M. 1980. 725., Oláh A. 1986. 39., Hoppál M. 1990. 693–694., Deáky Z. 2002. 8.

8 Deáky Z. 2002. 8.

9 Lásd erről többek között: Szendrey Zs. 1943., Vajkai A. 1948., Hoppál M. –Törő L. 1975., Gémes B. 1979., Oláh A. 1956., 1986., Hoppál M. 1990., Deáky Z. 2002.

10 Keszeg V. – Czégényi D. 2010. 423–458.

11 Deáky Z. 2002. 20.

12 Koltay E. 2002. 167.

13 vö. Révai Új Lexikona. 2006. 832.

tásom is alátámasztja, hogy az orvostörténeti munkák is azokat a képviselőket, intézményeket, mozgalmakat emelik ki, amelyek a Deáky Zita által megfogalmazott kritériumoknak eleget tesznek.¹⁴

**Az alternatív
gyógyászat
fogalmának
megközelítési
lehetőségei**

Sokáig tartja magát az a gondolat, mely szerint – „az alternatív orvoslás bizonytalan, pejoratív, nagy heterogén kategóriákat takar, amit úgy definiálnak, hogy mi nem, ahelyett, hogy mi az valójában”¹⁵ – mely gátat vet minden olyan vállalkozásnak, hogy megfelelő megnevezést, majd definíciót találjanak erre a valóban szerteágazó rendszerre. Az idézett mondat az 1990-es évek szellemiségét tükrözi, mikor már megjelenik az igény az alternatív orvoslás minél szélesebb körű megismerésére, kategorizálására. A téma kutatói azonban túl nagy és sokrétű anyaggal találják szemben magukat, mely azt eredményezi, hogy több elnevezést használnak szinonimaként, és nem születik olyan értelmezés, mely teljes egészében átfogná ezt a területet. Ugyanakkor ez a probléma azt is kiváltja, hogy interdiszciplináris kutatási perspektíva kialakítására kell törekedni az eredményesség érdekében. Céлом rávilágítani arra, hogy az eddigi meghatározások különválasztva és csupán bizonyos jellegzetességeket kiemelve próbálták meghatározni az alternatív gyógyászat fogalmát. Szeretném bizonyítani azt, hogy ezek a különálló meghatározások csak akkor állják meg a helyüket, ha utalunk arra a nézőpontra, amely a fogalmak gondolati háttérét biztosította.

Természetgyógyászat megnevezés a felhasznált anyagokra, a gyógyítás környezetére utal, amelyben a gyógyulás megvalósulhat. A természet, természetes, romlatlan, ősi utáni vágyakozás a XVIII. század közepétől lett az európai gondolkodás része, melynek eszmei alapjait a felvilágosodás adta. A természetkultusz nagy európai ösztönzőjének Jean Jacques Rousseau-t (1712–1778) szokás nevezni, akinek egész életművében a „Vissza a természethez!” gondolat szolgáltatja az elméleti alapot. Maga a jelenség azonban jóval összetettebb annál, mintsem, hogy egy személyhez köthető legyen. Ebben a megközelítésben felerősödik az a szemlélet, melyet a felvilágosodás és az ipari forradalom nagyban befolyásolt, miszerint „a természet többé nem csupán az embert körülvevő, ősidőktől adott élő és élettelen közeg, melynek ki vagyunk szolgáltatva, s amelyből egyúttal életszükségeinket merítjük, hanem erőt ad, pihentet, óv, gyógyít és gyö-

14 vö. Magyarai-Kossa Gy. 1929., Szumowski U. 1939, Gortvay Gy. 1948, Spielmann J. 1979., Oláh A. 1986., Füsti Molnár S. 1986.

15 Pietroni, P. 1992. 565.

nyörködtet, és mindezekért megkülönböztetett tiszteletet érdemel.”¹⁶ Ennek a gondolatnak a háttérében újra kell értékelni a természet és az ember viszonyát a XXI. században is, átértelmezni a közöttük lévő kapcsolatot. Ebben az esetben az emberre szükséges úgy tekinteni, mint egy mikrokozmoszra, aki a természettel összehangolva működik, tehát az őt körülvevő makrokozmosz része, gyógyulása, egészségének visszanyerése annak harmonikus együttműködésével érhető el. Mindezek ellenére a természetgyógyászat megnevezés azért nem állja meg a helyét, mert a természet, természetes fogalmának általános értéket tulajdonít, pedig egyes tanításai, eljárásai, felhasznált alapanyagai, eszközei nem természetesek.¹⁷

Komplementer gyógyászatként való meghatározás is azt feltételezi, hogy valamivel szemben vizsgáljuk a gyógyítási eljárást. Olyan módszerek alkalmazásáról van ebben az esetben szó, amely a hivatalos orvoslás kiegészítésére szolgál, attól minőségében azonban el nem választható. Ez a terminológia a vizsgált terület önállóságát is megkérdőjelezi, kétségbe vonja hatékonyságát, önmagában a gyógyításra alkalmatlannak minősíti, így megnevezésére is alkalmatlan negatív értéktartalma miatt. Ez a szemlélet a XVIII. század végén, XIX. elején volt jellemző, mikor a megjelenő eljárásokat nem tartották önmagukban hatékonynak megfelelő bizonyítékok hiányában. Sok esetben szemfényvesztésnek minősítették az egyes módszereket, és kiegészítő eljárásként igen, de önálló szisztémaként nem ismerték el.

Holisztikus gyógyászat elnevezés azt a szemléletmódot tükrözi, melynek háttérében az egyén testi-lelki-szellemi egységét feltételezik, a környezet függvényében és kölcsönhatásában.¹⁸ Fontos a beteg életmódja, szokásai, érzelmvilága, étrendje, alvási jellemzői, az őt körülvevő szociális környezet befolyása. Ebben az esetben nem a betegség tüneti kezelése a cél, hanem a sérült testi-lelki-szellemi egyensúlyának helyreállítása. A holisztikus szemlélet a közösségi háttér mellett az egyén öngyógyítására is hangsúlyt fektet, bevonva a gyógyításba, mivel a három réteg harmonikus együttműködése az egyéni felelősségvállalást is feltételezi. A megnevezés hibáját abban látom, hogy az előző értelmezéshez hasonlóan nem köt ki önálló létjogosultságot a vizsgált gyógymódnak. Az egyént körülvevő szociális környezet, életmódja, szokásai, érzelmvilága nem homogén kategóriák, tudományos hipotéziseket is magukba foglalnak, így sok függvényük van, amelyek betegségek okozói is lehetnek. Az alternatív gyógymódok

---

16 Kósa L. 1999. 11.

17 Beck M. 2004. 130.

18 Ráczkevy E. 2001. 190.

önálló alkalmazását így ez sem feltételezi, csupán a tudományosan alátámasztott eljárások pótlékeként alkalmazza.

Dolgozatomban az *alternatív* jelző használatát preferálom, mivel ez egyaránt utal a hivatalos és népi gyógy módokat kiegészítő és helyettesítő gyógy módok összességére. Olyan eljárásokra, melyek hatékonyságát tudományosan nem, vagy csak korlátozott körülmények között bizonyították. Alternatív gyógyászat megnevezéssel illetek minden olyan eljárást a történelem folyamán, ami nem sorolható a hivatalos orvoslás körébe, de több ponton akár tudományos elméletekhez is kapcsolódhat.¹⁹ Ez a szemlélet jellemezte a XIX. századi irányzatokat (pl.: homeopátia, mesmerizmus, vízgyógyászat). A XX. századra, inkább a spiritualitással való kapcsolatát emelték ki, és sok esetben hangsúlyozták a keleti eredetet, akár attól is eltekintve, hogy nyugati, európai képviselőkkel is számolhatunk. A keleti kultúrákkal való kapcsolat kiemelése miatt körülengi ezeket az eljárásokat a misztika, a rácsodálkozás jelensége, így a többség pozitívan elfogult az alternatív gyógyászattal kapcsolatban és fel sem merül a tudományos igényű magyarázat hiánya. A keleti kultúráktól kölcsönzött eljárások viszont a mindennapok részeként „népi gyógyászatként” működtek, alapvetően „finalista szemlélet” volt rájuk a jellemző. Spielmann József ezt az elnevezést a népi gyógyászatra vonatkozóan használja, de a jelen kontextusba is ide kívánkozik, mivel ebben az esetben is azzal kell számolnunk, hogy a gyógyeljárások a kórismét és a kórszemléletet a terápiás célnak rendelik alá. Spielmann szerint, „ha egy szer adott alkalommal hatékonynak bizonyult, azt a népi gyógyászat a továbbiakban is anélkül alkalmazza, hogy hatásának természeti okát keresné.”²⁰ Így tehát átvételre kerültek más társadalmi közegben elfogadott gyógyítási eljárások, melyek nyugatra kerülve, eltérő kulturális közegbe kerültek. Ezért sok esetben nem a teljes gyógyítási technikát vették át, hanem annak egyes elemeit, melyeket nyugatosítani kellett. Szükséges volt ez azért, mert más hatások érték/érik a nyugat emberét, így a gyógyításban is máshová kerül a hangsúly a terápia sikere érdekében. A különböző kultúrák összekapcsolása így azt a problémát vetette fel, hogy hogyan lesznek képesek a keletről átvett gyógy módok – melyek olyan praktikákon, szertartásokon alapulnak, melyek más szellemi tradíció részei – beilleszkedni új környezetükbe, akár a keresztény kultúrkörbe. Ezért kellett sok esetben számolni az alternatív gyógyászat bírálatával a hivatalos orvostudomány mellett a keresztény egyház oldaláról is. Történt ez azért, mert az alternatív gyógy-

ászat abban különbözik a keresztény felfogástól, hogy akár több vallás elemei, modern misztikus rétegek, a racionális tudás is megférnek egymás mellett. Hívei saját személyiségükre szabhatják az eljárásokat, melyet senki sem kér rajtuk számon. Ez a gondolati háttér összekapcsolódik az alternatív eljárások közötti útkeresés szándékával, ahol az egyéni ambíció sokkal nagyobb teret kap, mint a hivatalos orvoslás esetében. Ez azt is eredményezi, hogy egy-egy megnevezés, fogalom újraértelmezést igényel. Például számos terapeuta alkalmazza az imát a gyógyító eljárás során, mely nem a keresztényi értelemben használatos, mivel az alternatív gyógyászat egyes irányzataiban Istenre nem a keresztény kultúrkörben megszokott módon tekintenek, hanem egy magasabb szintű energia hordozójaként. Ezért kívánatos a természetfeletti erő megnevezés, mely gyűjtőfogalom is egyben. Nem alaptalan tehát a keresztény hittel ellentétes tanításokon nyugvó, okkult praktikákat is magukba foglaló értelmezés az alternatív gyógyászat kapcsán. Sajátos világnézet áll ezen gyógyászati rendszer mögött, melynek eljárásai csak akkor lehetnek hatékonyak, ha alkalmazóját beavatják az új világnézeti rendszerbe, mely az összetartozás élményét is erősíti.²¹

Összegezve tehát, az alternatív gyógyászat esetében számolni kell a hivatalos orvoslási módszereket kiegészítő terápiaként való alkalmazásával, amely esetben a gyógymód tudományosan nem bizonyított.²² Ezért volt nagy mérföldkő a vizsgált terület hazai történetében, mikor a rendszerváltozás után, az 1990-es években hivatalosan is kezdték megalapozni. 1997-ben születtek a fogalmáról és gyakorlatáról szóló kormányrendeletek (40/1997. [III.5.], 11/1997. [V.28.] NM rendelet), miszerint a hivatalos gyógyítást kiegészítő egészségügyi tevékenységnek minősül. A rendelet, tehát nem ismeri el az alternatív orvoslás önálló voltát, de megkülönböztet orvos és nem orvos természetgyógyászokat, és az egészségügyi pénztár által finanszírozott eljárásokat is meghatározza.²³ A legtöbb esetben előtérbe kerül az, hogy

21 vö. O'Mathura, D.-Larimore, W. 2009. 38.

22 A XIX. századi képviselők közül sokan egyetemet végeztek (Mesmer, Hahnemann), és törekedtek arra, hogy a hivatalos orvostudomány körében is elismertté tegyék eljárásaikat. Mivel olyan módszerekkel dolgoztak, amelyek hatékonysága tudományosan nem volt bizonyított, kuruzslónak, csalónak minősítették őket (Mesmer esetében a láthatatlan fluidum, az embert körülvevő energiamező, vagy Hahnemann elméletében a hígítás mikéntje). A XX–XXI. századi képviselők elhatárolják magukat a tudományos bizonyítékok felmutatásától, eljárásaik hatékonyságának bizonyítása iránti igénytől. Így kihasználják, hogy körüllegi őket a misztika, a laikusok rácsodálkozása.

23 Ezek a következők: akupresszúra, alternatív mozgás-és masszázsterápiák, életmód-tanácsadás, reflexzóna-terápia, alternatív fizioterápiás módszerek, bioenergiát alkalmazó módszerek, fitoterápia, fülakupunktúrás addiktológiai eljárások, kineziológiai módszerek, szemtréning eljárások, méregtelenítő kúrák, léböjt kúra, preventív

vajon milyen hatásmechanizmusoknak köszönhetően lehet egy-egy eljárás hatékony. A spiritualitás, ezért játszik nagy szerepet az alternatív gyógymódok esetében, amely több oldalról (hivatalos orvoslás, keresztény egyház) is támadhatóvá teszi az alternatív gyógyászat alkalmazott módszereit. Ennek hátterében megállapítható, hogy egy rendkívül összetett és szerteágazó rendszerről van szó, amely fogalmának meghatározása a hivatalos gyógyászattal szemben ragadható meg, tekintettel arra, hogy alkalmaz olyan eljárásokat, melyek a népi gyógyászatban is jellemzők. A fenti paradigmák összegzése és vázolása után az alternatív gyógyászat fogalmát a következőképpen határozom meg:

Olyan ember (esetleg állat) gyógyászati rendszer, amely mögött egy, sajátos egészség- és betegségértelmezési elmélet áll. A szükséges anatómiai ismeretek mellett, kórtani és életvezetési ismereteket is magába foglal. A betegség eredetéről, hátteréről és felismeréséről kialakult képzeteket és megközelítésmódokat is felhasználja, melynek célja a betegség megelőzése, a betegség hatására létrejövő külső, belső szervi és szellemi elváltozások gyógyítására irányuló törekvések. Ehhez felhasználja a népi gyógyászatban is ismert növényi, állati, ásványi eredetű anyagokat, valamint a hivatalos gyógyászat körébe tartozó eljárásokat és ismereteket, de a szervezet öngyógyító erejébe, az egyéniség erejében, a gyógyulásba vetett hit nagy hangsúlyt kap. Az alternatív gyógyászatban jól megférnek egymás mellett a racionális tudáson alapuló, a modern mitikus nézetek, a vallási elemek (amelyek a nagy világvallások bármelyik eleme lehet) és nép gyógyászati jellegzetességek is. Olyan gyógyító módszereket is magába foglal, melyek az alternatív spiritualitás²⁴ sajátjai. Nagy hangsúlyt fektet a gyógyító és beteg együttműködésére, egymást kiegészítő álláspont kialakítására. A gyógyító minden esetben olyan kiválasztott személy, aki képes kapcsolatot teremteni a természetfeletti erővel (ami jelen esetben gyűjtőfogalomként kezelendő, mivel az alternatív gyógyászok számára sem egyértelmű, hogy ez Isten, angyalok, Buddha, Tao, Prana, vagy egy kiemelkedő megvilágosodott személy) aminek gyógyító erejét közvetíti a beteg felé.

---

kúra mozgásszervi panaszok megelőzésére, fogyókúra, szenvedélybetegségről való leszoktatásra irányuló kezelések.

24 Alternatív spiritualitás fogalma alatt a valláskutatók az erősen szekularizált posztindusztriális társadalmak bizonyos közösségi és egyéni vallási megnyilvánulási formáit jelölik, amely a vallási megnyilvánulások igen széles spektrumát öleli fel. Kis-Halás J. 2009. 512.

Kultúrtörténetileg érdekes tény, hogy a hivatalos- és alternatív gyógyászat viszonyát a hivatalos és népi gyógyászat kapcsolatához lehetne hasonlítani. Ennek az az oka, hogy hazánkban az 1770-es, 80-as években a központi hatalom, az orvosi rend támogatásával fellépett a népi gyógyítók ellen, így a bábáknak, seborvosoknak egyetemet végzett, hivatalos keretek között elismert orvos előtt kellett vizsgát tenniük. Ennek a gondolatnak a felvilágosult abszolútizmus eszméje szolgáltatta a szellemi háttérrel, mely a hazai orvostudomány fejlődése mögött állt. Dolgozatom szempontjából szükséges egy tömör áttekintése annak, hogyan vált el egymástól a hivatalos és népi gyógyítási gyakorlat, mely egyúttal alapot biztosít az alternatív gyógyászat eszmei háttérének is. Így bizonyíthatóvá válik, hogy három különálló rendszerről van szó, amely mögött sajátos betegségsszemlélet, gyógyítási módszerek állnak. „Élesen azonban nem vált el egymástól a három, laza kapcsolatuk még hosszú ideig megmaradt, egymásra hatásuk is kimutatható az archív forrásokban és a recens adatokban egyaránt.”²⁵

A felvilágosult abszolútizmus legfontosabb hazai képviselői Mária Terézia és II. József voltak, akik rendeletek kiadásával igyekeztek szabályozni a Birodalmat.²⁶ A felvilágosult abszolútizmus eszméje,

---

25 Deáky Z. 2002. 9–10. vö. Spielmann 1979.

26 Magyarország egészségügyi helyzetében nagy mérföldkönek tekinthető, mikor 1724-ben megalakult Magyar Helytartótanács állandó orvosok tartására kötelezte a városokat és a vármegyéket. Gortvay Gy. 1948. 5. Rendeletek sokasága követte egymást, melyek alapjaiban reformálták meg az egészségügyet, és teremtettek tudományos alapot annak. 1770-ben jelent meg Mária Terézia Generale normativum in re sanitatis című rendelete, mely a későbbiekkel együtt szigorúan megszabták, hogy ki lehet orvos, ki gyógyíthat Magyarországon, ha gyógyít mi a teendője, hogyan végezze azt. Évenként, negyedévenként, havonta és minden különleges alkalmakkal jelentéstételre kötelezték. Oláh A. 1986. 19. Ugyanebben az évben indul meg a nagyszombati egyetemen az orvosi képzés, ahol doktori értekezés kötelező volt a doktori cím eléréséhez, melyet először latinul, később németül, és 1860-tól pedig magyarul is beadhattak a doktorjelöltek. 1773-ban pótrrendelet egészítette ki a Generale normativumot, a Supplementum Normativi Sanitatis. 1783-ban jött létre a Helytartótanács külön Egészségügyi Szakosztálya, a Departamentum Sanitatis, amely szerepe az adminisztratív feladatok ellátásánál volt jelentős. 1787-től rendelet szabályozza a megyei főorvosok teendőit, akiknek ettől kezdve rendszeres negyedévi, félévi, később évi jelentéseket kellett készíteniük törvényhatóságuk egészségügyi helyzetéről. Deáky Z. 2002. 26–29. Egy 1802-es rendelet értelmében a magyar országos főorvos feladata az osztrákéval lett azonos. Bővebben lásd. Oláh A. 1986. 92–95. A XIX. században felerősödik az egészségügyi felvilágosító folyamat, melynek szellemében újabb írások jelennek meg, és tudományos folyóiratokban is találunk hasznos írásokat az orvosi munka tekintélyének növelése és az egészségügyi felvilágosítás szándéka érdekében. Deáky Z. 2002. 30–31., Füsti Molnár S. 1983. 54–64. Ezzel párhuzamosan nő az orvosi oktatás színvonala, a tudományos szemlélet fokozatosan szorítja ki az ókortól ismert humorális szemléletet, mely ahhoz vezet, hogy egyre mélyebbé válik a szakadék a népi és hivatalos gyógyítók között. Bővebben lásd. Gortvay Gy. 1948. 7–9., Oláh A. 1986. 100.

jól szervezett bürokráciára támaszkodva alapot biztosított a gazdasági, társadalmi, kulturális fejlődés mellett a közegészségügyi viszonyok javításának is.²⁷ Magyarország a Habsburg Birodalom részeként alárendelt szerepbe került, így fokozatosan hódított teret az osztrák minta az egészségügy területén. Oláh Andor ezt a folyamatot – Kosáry Domokos elméletét felhasználva – politikai gyarmatosításnak nevezi, mely az „orvostudomány monopolizálását” eredményezte.²⁸ A reformok mögött erőteljes bürokrácia állt, német orvosok és sebészek vándoroltak be, és kezdtek el betölteni a XVIII. század második felében szervezett megyei orvosi, sebészi és egyéb hivatalnok-orvosi állásokat. Későbbiekben megkezdődött a magyar orvosok átképzése, a népi orvoslás elnyomásával egy időben. A XVIII. század végétől a magyar orvosdoktoroknak, kirurgusoknak is Bécsben kellett vizsgát tenniük, csak bécsi diploma birtokában gyakorolhatták praxisukat.²⁹ A felvilágosodott orvoslást népszerűsítő munkák igyekeztek elutasítani a népi hagyományt, babonának bélyegezve a legempirikusabb népi gyógymódokat is. Ezzel párhuzamosan az egyetemek társadalmi rangja folyamatosan emelkedett, az oktatás színvonalának emelésére is egyre nagyobb hangsúlyt fektettek, a felvilágosult, központosított államban már nem volt helye az engedély nélküli tevékenységeknek. A XVIII. század közepétől felgyorsuló változások eredményeként a XIX. század elejére már bizonyíthatóan előrehaladt az a folyamat, mely a hivatalos és hagyományos gyógyítás elkülönítéséig vezetett.³⁰

A hivatalosan elismert gyógyító mesterség tehát rögzült, az új tudományos felfedezések kezdetben nem gyakoroltak hatást a gyógyítói gyakorlatra. A hánytatás, has hajtás, véreztetés módszerein kívül kémiai szerek alkalmazása jellemezte az orvosi gyakorlatot. A betegség tüneti kezelése volt jellemző, és a gyógyszerként alkalmazott vegyszerek, drasztikus módszerek (lásd véreztetés, érvágás) gyakran okoztak súlyosabb mellékhatásokat, mint az eredeti betegség maga. Szükséges azt hangsúlyozni, hogy ezek a szerek sokszor kísérleti szakaszban kerültek be a gyógyítói gyakorlatba, és figyelmen kívül hagyták a beteg esetleges érzékenységét. Ennek következményeként merült fel az emberekben az igény a kíméletesebb gyógymódok iránt. A falvakban így felértékelődik a „gyógyító ember”, „javasasszony” szerepe, tevékenysége, a városokban olyan új nyugat-európai eszmék kezdenek el terjedni, amelyek elsősorban német és francia területen, később

---

27 Füsti Molnár S. 1983. 17.

28 Oláh A. 1986. 89.

29 Oláh A. 1986. 90–91.

30 Deáky Z. 2002. 9–10.

hazánkban is az orvostudomány addigi módszereit és lehetőségeit kérdőjelezi meg.³¹ Ennek az új eszmerendszernek a képviselői voltak: Brownm Hahnemann, Broussais, Mesmer, Prießnitz, Schroth, Kneipp. Szumowski hasonlóságot vél felfedezni a vallási szekták és az orvosi doctrinások között, és ezeket sectáriusoknak is nevezi. Ő a francia forradalom, a felvilágosodás eszméjével hozza összefüggésbe ezeknek az új eszméknek a létrejöttét, melyek mögött nem titkolt szándék volt az orvostudomány forradalmasítása.³² Ezek kezdetben csak egy szűk réteg által alkalmazott és igénybe vett gyógyeljárásokat jelentettek, melyek hivatalos körökben történő elismertetése iránti igény csak később jelentkezett.

A XIX. századnak, és egyben az alternatív gyógyászat első korszakának gyógyászatát négy eljárás határozta meg: a vízgyógymódok, a homeopátia, a mesmerizmus, és az életreformer irányzatok. Ezek az új gyakorlatok lesznek a későbbiek kiindulópontjai. A víz gyógyító hatására Vinzenz Priessnitz (1799–1851) sziléziai parasztember Gräfenbergben alkalmazott vízkúra és borogatások használatával hívja fel magára a figyelmet.³³ Johann Schroth (1800–1856) lindewesei fuvaros aki Priessnitz módszerét felhasználva meleg vizes kúrát és speciális, általa kialakított diétát javasolt a gyógyulás érdekében.³⁴ Sebastian Kneipp (1821–1897) vörishofeni plébános víz-és gyógynövény kúrákat használt. Emellett alapvetőnek tartotta a gyógytornát, a testmasszázst, a friss levegőn történő sétát.³⁵ Laikus gyógyítóknak tekintették őket, pedig gyógyító technikáik az ókor óta ismert elméleteken alapultak. Ezek az új, a víz gyógyító hatását felhasználó szisztémák vezetnek el a fürdőélet kialakulásáig, „melynek hazai elterjedése párhuzamban áll az orvostudomány, a kémia, a geológia fejlődésével. Eredetét a felvilágosodás természettiszteletében találjuk, a romantika korában a természet gyógyító erőiben hívő ember kiterjeszti bizalmát

---

31 Kölnei L. 2006. 35–36.

32 Szumowski U. 1939. 471.

33 Bővebben ld. Csoma B. 2002., Bencze J. 1959. 5–36. Magyarországi viszonylatban pedig: Kósa L. 1999. 114–126. A gräfenbergi módszerről készült orvosdoktori értekezések ismertetését lásd. Bugyi B. 1977. 90–94.

34 Koltay E. 2004. 62–63.

35 Kneipp módszere Magyarországon a Nemzetközi Magyar Kneipp Egyesület hatására terjedt el, amely 1896-ban alakult. Az Egyesület kezdeményezte a *Kneipp Lap* elindítását ugyanebben az évben, mely 1899-ben *Kneipp Lap* címen került kiadásra. Kneipp könyvét magyar nyelvre háromszor fordították le *Vízkúrám* címen, és 1888-ban, 1893-ban, 1896-ban is kiadták. Magyarországon megalakult a Kneipp Egyesült Vízgyógyászati Szövetség. Ezt megelőzően Balatonalmádin működött a Kneipp-ház, ami 1899-ben nyitotta meg kapuit, ahol Kneipp módszerét Arnold Rikli (1823–1906) levegő- és napkúra módszerével kiegészítve alkalmazták. Kósa L. 1999. 25. Koltay E. 2004. 62–63.

a tiszta vízre, és azt általános hatással ruházza föl”, tehát a természethez való új viszonyulás fedezhető fel mögötte.³⁶ Azért tekintjük az alternatív gyógyászat megjelenési formájának, mert más felhasználói körrel beszélhetünk, mint a parasztfürdőhelyek esetében, noha módszerükben és gondolataiban van hasonlóság a népi felhasználási módokkal.³⁷ A homeopátia módszere Samuel Hahnemann (1755–1856) német orvos nevéhez fűződik,³⁸ a mesmerizmus pedig Franz Anton Mesmer (1734–1815) által elsőként hangsúlyozott testi mágnesesség elméletén alapult.³⁹ Az életreformer irányzatok kezdeti képviselője Emanuel Felke (1856–1926), aki masszázssal, gimnasztikával és vegetáriánus étrend alkalmazásával ért el eredményeket a gyógyászat terén.⁴⁰ Az ideák magyarországi elterjedését segítette, hogy az ország a Habsburg Birodalomba integrálva szoros kulturális kapcsolatban állt a német nyelvterülettel. Ez a kapcsolat orvosi szempontból is fontos, hiszen a katolikus magyar orvosok Bécsben tanulhattak, a protestánsok közül sokan más európai egyetemeken és tanulmányaik során kerültek kapcsolatba az alternatív eljárásokkal. A magyar területen állomásozó osztrák katona orvosok közvetítő szerepe sem elhanyagolható a közvetítésben. Az új gyógyítási elméletek a XVIII. század végén, a XIX. század elején – a megjelenésükhöz képest viszonylag hamar, a fenn említett körülményekkel párhuzamban – érkeztek Magyarországra. A megítélésük hazánkban is kettős volt. Az új irányzatokat itt is laikus gyógyítók tették népszerűvé, ami a szakmai megítélés miatt nagy ellenállást váltott ki az orvostársadalomban. Az alternatív gyógyítók híveket és betegeket kívántak szerezni, a hivatalos orvosok pedig a páciensek megtartására törekedtek. Tudományos magyarázatokat hiába kerestek a sikeres gyógyulásokra vagy ha próbálkoztak is vele – pél-

---

36 Kósa L. 1999. 21.

37 Vajkai. A. 1955. 76–106.

38 Ld. Antall J. 1964. 518–520. 1969. 99–114., Kóczian M. – Kölnei L. 2003. Egyetemes szellemi háttérre, mágia és természetfeletti megnyilvánulásával való párhuzam: Frazer, J. 1998. 22–39.

39 Mesmer nézete szerint a világegyetemet egy finom fluidum tölti be, mely az égi és földi testek közötti energiát közvetíti, és ennek a láthatatlan anyagnak az emberi szervezetre fizikai és biológiai hatása is van. Gyógyító eljárás során Mesmer mindkét kezében egy-egy mágneset tartott, s azokkal végzett simításokat a beteg testrésze felett. Nézete szerint a test két fele egymással ellentétes pólusú, azok között kell megteremtteni az összhangot és harmóniát. Idővel felismerte, hogy nem a mágnes az, ami gyógyít, hanem az élő ember, így ha pusztán kézzel húz delejező vonalakat, eredményes gyógyulás remélhető. 1776-tól már az ujjak idegvégződéseiből kisugárzó titkos emberi erővel gyógyított. Mesmer több sikeres gyógyítást könyvelt el, de a hivatalos orvostársadalom nem ismerte el módszerét. A mesmerizmusról bővebben lásd: Hardi I. 1959. 161–178., Schultheisz E. 1997., Mund K. 2007. 29–48. Kölnei L. 2006. 40 Koltay E. 2002. 168.

dául a mesmerizmus esetében – ellentmondásokba ütköztek. Egyre több hír kelt szárnyra csodálatos gyógyulásokról, melyekkel szemben az orvosok tehetetlenül álltak, sarlatánságtól, csalástól féltették betegeiket, így a sikertelen gyógyítási kísérletek kiemelésével és a hibák, hiányosságok felnagyításával kívánták visszacsalogatni a betegeket. Ezek az új irányzatok a népi gyógyászat megüresedett helyét igyekeztek betölteni, azokban a társadalmi csoportokban, amelyek számára a hagyományos orvoslás hozzáférhetetlenné vált. Az új gyógymódok bizonyos jelenségeikben és a hivatalos orvosi gyakorlat megítélését illetően hasonlítanak a népi gyógyászatra, ugyanakkor hatással van rájuk a korszakra jellemző tudományos magyarázatra való igény. Ennek ellenére nem annyira elismertek, hogy ne neveznék őket az elismert orvosok „kuruzslásnak”, „babonának”, „szemfényvesztésnek” és ne illethék más negatív, becsmérlő jelzőkkel.⁴¹ Az akadémikus orvostudománynak kettős harcot kellett vívnia a köznép körében élő, „babonáságnak” minősített gyógymódok, illetve a városi vagy műveltebb társadalmi rétegek által preferált alternatív irányzatok ellen. Ebben a korszakban az alternatív jelző negatív értéktartalommal bír, itt még nincs szó az újszerű beteg kezelés gondolati háttérének elismeréséről. A hivatalos gyógyászat kiegészítésére használt gyógymódokról még szó nincs, tehát komplementer medicinaként sem tekinthető.

A XX. század elején felbukkanó új alternatív gyógymódoknak, az életreformer irányzatoknak is ismerjük az előzményeit, mivel a korábbi korszakban is előtérbe kerülnek azok az elméletek, melyek a betegségmegelőzésre helyezik a hangsúlyt, melyet a helyes életmód elsajátításával kívánnak azt elérni. Az életmód megváltoztatása volt a legkézenfekvőbb lehetőség arra, hogy az ember beavatkozhasson egy-egy betegség lefolyásába vagy megakadályozhassa kialakulását. Ókori előzmények után a XVIII. századtól kezdenek szélesebb társadalmi körökben elterjedni a makrobiotika tanai, melyek majd a XX. századi életreformer irányzatokban teljesebben ki. Ezeknek az új ismereteknek a háttérében az élet meghosszabbítása, a hosszú távú egészségmegőrzés áll, melyért az egyén saját maga felelős. Ezeknek két irányzatát különböztetjük meg: az egyik, a puritán vallási mozgalmakhoz társult, amely a Biblia útmutatásait vette alapul, a hosszú és egészséges élet reményével vonzotta a követőket. A hutterita anabaptisták, metodisták majd az adventisták úgy tekintették a betegséget, mint a természettel való összhang hiányát, és ennek helyre állítására a vízgöygyászat mellett a gyógynövények alkalmazását javasolták. Puritán

---

41 Kölnei L. 2006. 36.

életvitel, mértékletesség a két kulcsszó, mely mögött ezek az irányzatok Magyarországon is gyorsan terjedtek. A XVIII. század végén a XX. század elején az adventista mozgalom vált a vallási alapú reform-életmód terjesztőjévé.⁴² A nem vallási alapú, hosszú egészséget biztosító egészséges életmód iránt is megnő az érdeklődés, mely Christoph Wilhelm Hufeland (1762–1836), 1796-ban megjelenő *Az emberi élet meghosszabbításának művészete* című könyvének magyar nyelvű terjedéséhez köthető. Fordítói: Kováts Mihály és Kemény Fülöp voltak. Hufeland magyar képviselője és követője volt Toldy (Schedel) Ferenc és Bugát Pál. A új gyógyimódként jelentkező szőlő-terápia magyarországi terjesztésében Dr. Reisinger Jánosnak és Mangold Henriknek volt nagy szerepe, akik kihasználták hazánk szőlőtermesztésre előnyös területeit. Ők a szőlő gyógyító hatását használták fel kúráik során, amely módszer ismertetője volt a böjtölés, mely a szervezetből a káros anyagok kiürítését szolgálta.

A XX. század első évtizedeiben többnyire egy-egy meghatározó alternatív módszereket alkalmazó gyógyító egyéniség köré csoportosultak az életreformer mozgalmak, és elkülönültek keresztény vagy keleti vallásos kötődésük alapján is. Fontos tény az, hogy a XX. század kezdetén sok távol-keleti hatást integrált a „hosszú élet” tana, és az ilyen irányú érdeklődés és vágy. Ezek nyomán vált uralkodó irányzattá a vegetarizmus, amely a hústalan étkezésben látja az egészség megtartását, a betegség megelőzését. Kitűnik Emanuel Felke (1856–1926) neve, aki masszázssal, gimnasztikával és vegetáriánus étrenddel ért el eredményeket. Az életreformer irányzathoz kapcsolódik Otoman Zaradust Hanish (1844–1936) tevékenysége, aki az élet minden területére kiterjedő hasznos tanácsokkal szolgált és filozófiai és gyógyítási tanokat dolgozott ki az egészséges életmód megvalósítására. Módszere a reformtáplálkozáson és a helyes életvitelen alapult. Tánai széles körű terjesztése érdekében szakácskönyvet adott ki, melyet 1925-ben már magyarul is olvashattak a vele szimpatizálók. Tétélei gyorsan eljutottak Amerikából Európába, így Magyarországra is. Az életreformer irányzat hazai képviselője Bicsérdy Béla (1870–1951), aki a nyerskosztdiéta és a mozgásban gazdag életmód kidolgozásával csatlakozott a hivatalos orvoslástól eltérő szemléletmód képviselőihez.⁴³ Bicsérdy nem engedélyezte az ételek főzését, megsütését, és fűszerezését sem. A bicsérdizmus valójában keleti filozófiák alapján álló vegetáriánus irányzat, mely közvetlen hatásokat mutat a mazdaznan

tanításokkal.⁴⁴ Az éghajlati tényezők pozitív hatásának felhasználása is egyre kedveltebbé vált, így több tüdőbajos, angolkóros betegen alkalmaznak napterápiát. Magyarországon a Tátrában működtek olyan szanatóriumok, melyekben a tüdőbetegek remélhettek gyógyulást.⁴⁵ A orvostudomány még mindig idegenül, elutasítóan fogadta téziseiket, a népi kultúra pedig ezekben az évtizedekben is önálló rendszert alkotott. Az egyes alternatív irányzatokat kritizáló szerzők szinte mind egyetértettek abban, hogy a gyógyító és egészségmegőrző módszerek hamar eltűnnek, mert kiderül elégtelenségük. Sokan voltak azok is, akik hittek ezeknek a módszereknek a hivatalos orvostudomány kiegészítő voltában, melyet majd csak a későbbiekben ismernek fel. Több eljárás csak nagyon kicsi arányban került be a hivatalos orvostudományba (pl. „hasonló hasonlót gyógyít” elv, a védőoltások esetében, a hipnózis terápiás használata, makrobiotika, masszázstechnikák) Az alternatív irányzatok közül, ebből a korszakból néhány megmaradt, és tovább fejlődött, és új irányzatok alapjaiként szolgáltak.⁴⁶

Nagy visszaesést jelent a vizsgált terület esetében az 1945 után bekövetkező politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális változások. Az egészségügy szocialista mintára való átszervezésében a természetes gyógymódoknak és intézményeknek nem volt helye. A tudás specialisták által maradt fenn, akik nagy kockázatot vállalva is folytatták tevékenységüket.⁴⁷ Ebben az időszakban inkább arról beszélhetünk, hogy a vizsgált módszerek szektáknak minősítve működtek tovább. Erről az időszakról meglehetősen kevés információ áll a témát kutatók rendelkezésére, így ez további munkát igényel.

Újabb korszakhatár rendszerváltozás után bekövetkező átalakulás, mely meghozta az alternatív gyógymódok felvirágzását és országos terjedését. A felgyorsult és szabaddá vált információáramlás hatására, távoli kultúrák kerültek egymás mellé, gondolkodási rendszerek változtak meg, közösségek alakultak meg/újjá, bomlottak fel.⁴⁸ Az alternatív gyógyászat annak a heterogén rendszernek a részeként kezdett el újra nyilvánosan helyet kapni ebben a században, amelyet New Age-nek⁴⁹ nevezünk. „Egy olyan új szellemi érdeklődésről be-

---

44 Bővebben lásd: Bicsérdy B. 1936.

45 vö. Kósa L. 1999.

46 Kölnei L. <http://kolnei.5mp.eu/web.php?a=kolnei&o=ghZPvkDBAC>

47 Koltay E. 2002. 168.

48 Koltay E. 2002. 169.

49 Gál Péter értelmezésében: A New Age a monizmus és a panteizmus, a reinkarnáció és gyakran az evolúció világnézetén felépülő posztmodern áltudományos, keverék jellegű álvallási mozgalom a 20. század végén, amely a gnoszticizmus ókori eszméinek felelevenítésével, az okkultizmusnak és a mágianak korunkhoz szabott felélesztésével, és gyakoroltatásával, valamint a keleti vallások elméleteinek és

szélhetünk, amely az okkultizmus és a keleti tanok felé fordul, így az alternatív gyógyászat alatt is olyan gyógyítók tevékenységét értik, akik az okkultizmus elmélete és hite talaján állnak (például különféle energiákban, kozmikus erőkben, magasabb tudatállapot szerepében, más bolygókról érkező hatásokban, csakrákban, meridiánokban, aurában, ód-köpenyben, asztrológiában vagy reinkarnációban hisznek), és/vagy okkult-mágikus eszközökkel és módszerrel gyógyítanak.⁵⁰ Az okkultista világképhez életerő-elméletek felújításával nyúlnak, az egységelvű világnézet (monizmus) értelmében az egyént a makrokozmosz részeként képzelik, akinek gyógyulása a környezettel való harmonikus együttműködés során valósulhat meg. Az beteget mint szellemi-lelki-testi egységet kezelik és mindezeket egyszerre figyelembe véve gyógyítják.⁵¹ A keleti kultúra elemeinek átvételével, népi gyógyászati szokások felújításával, ókori módszerek felelevenítésével állt össze napjainkra az, amit alternatív gyógyászatnak nevének.⁵² A New Age viszonya a betegséghez így azon alapul, hogy a gyógyítási módszerek minden változatának helyre kell állítani az egységet, az egyensúlyt. Az önismeret, a szociális tényezők zavartalansága vezet az eredményes gyógyuláshoz. A legtöbb módszer lényege, hogy helyreállítsa a szervezet energia-egyensúlyát, a kozmikus energia felhasználásával.⁵³ Ennek megfelelően a mai alternatív gyógyászati eljárásokat terápiaként és kvázivallásként is értelmezhetjük, melyre Kis-Halas Judit hívja fel a figyelmet egy, a reikit (energiagyógyászati rendszer) elemző tanulmányában.

„A New Age nyomán a posztindusztriális társadalmakra jellemző az alternatív spiritualitás, vagyis a vallás egy formájaként megjelenő lelki-eszmei meggyőződés.”⁵⁴ „Az alternatív spiritualitás fogalmával a valláskutatók az erősen szekularizált posztindusztriális társadalmak közösségi és egyéni vallási megnyilvánulási formáit jelölik.”⁵⁵ Tomka Miklós⁵⁶ és Kamarás István⁵⁷ az új vallási mozgalmakat gyűjtőfoga-

---

technikáinak importálásával alakult ki és terjedt divatszerűen, burkolt vagy nyílt keresztényellenességgel és utópisztikus, világvallási igényekkel. Felsorolja azokat a köröket, szervezeteket, csoportokat, módszereket, melyek a New Age-gondolkodáshoz tartoznak, illetve tartalmazzák annak gondolkodásmódját és módszereit. Gál P. 2010. 150–156.

50 Gál P. 2010. 349.

51 Gál P. 2010. 351.

52 Gál P. 2010. 350.

53 Gál P. 2010. 56–57.

54 Kis-Halas J. 2007. 400.

55 Kis-Halas J. 2007. 401.

56 Tomka M. 1996. 163–171.

57 Kamarás I. 1999. 560–568.

lomként kezeli és azokra a vallási megnyilvánulásokra alkalmazza, melyek a hagyományosan értelmezett vallásosságtól eltérően jelennek meg. Kis-Halas Judit az alternatív spiritualitás fogalmát részesíti előnyben, mivel véleménye szerint „ez határozottabban visszaadja az új típusú lelki-szellemiségi meggyőződéseknek a hagyományos vallásosságtól eltérő jellegét.”⁵⁸ „A vallási megnyilvánulások széles rendszerét öleli fel, beletartoznak a különböző újpogány hitrendszerek, (újboszorkány mozgalmak, neosámánok stb.), a komplementer medicina egyes elemei (pl. energia gyógyászat) továbbá az új ezoterikus kultuszok (pl. angyalkultusz, Földanya kultusz).” Gál Péter sorolja fel azokat a köröket, szervezeteket, csoportokat, módszereket, melyek a New Age gondolkodáshoz tartoznak, illetve tartalmazzák annak gondolkodásmódját és módszereit. Ebből a felsorolásból is kiderül, hogy egy több irányú és összetett rendszerről van szó, amely magába foglalja a vallástudomány, az orvos és társadalomtudomány, a néprajz tudomány felőli megközelítést is.⁵⁹

Az egyén és a vallás szemszögéből nézve Bowman–Sutcliffe modelljét idézi Kis-Halas Judit, akik az alternatív spiritualitást korunk népi vallásosságaként értelmezik, amennyiben a „népi vallásosságot a hiedelmek, gyakorlatok, attitűdök, racionális megfontolások, narratívák, a mindezek gyakorlati hatékonyságához kapcsolódó tapasztalatok és a személyes élmények dinamikus interakciójának” tekintjük.⁶⁰ Kamarás István hangsúlyozza az új vallási mozgalmakkal kapcsolatban azokat a jellemezőket, amelyeket az alternatív spiritualitás jellemzőinek is tartunk. A hivatalos vallásossággal összevetve az individualizmus és a fogyasztói attitűd előtérbe kerülését emeli ki. Legfontosabb jellemzői, hogy a vallásgyakorlathoz nem minden esetben szükségesek a kultuszhelyek (templom, imaház), a rituális tevékenység sem követ szigorú szabályokat, hanem rugalmas, és az egyéni igények szerint variálható. Elvértve találkozunk a hívek számára kötelezően elsajátítandó hittételekkel, hiányozhat a vallás alapító irata, szöveges kánonja, nincs a szó hagyományos értelmében vett vallásalapítóról, helyette mesterekről, természetfeletti erőről beszélhetünk, gyűjtőfogalomként kezelhető. Nincsenek a közösségbe tartozást meghatározó és korlátozó szigorú szabályok, mivel az, önkifejezés játszik nagy szerepet a létrejövő laza közösségek számára.⁶¹ Nagyon leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy „a vallásgyakorlat ilyen formája

---

58 Kis-Halas J. 2007. 415.

59 Gál P. 2010. 153–156.

60 Kis-Halas J. 2007. 401.

61 Kamarás I. 1999.

hívek helyett inkább követőket teremt, akik a transzcendencia iránti igényüket a »spirituális szupermarket« árúiból folyamatosan válogatva állítják össze, saját, egyéni meggyőződéseik szerint, miközben nincsenek elkötelezve semmilyen vallási, lelki közösségnek”.⁶² A tanok igény szerint kicserélhetők, variálhatók annak megfelelően, hogy az egyén milyen új hatásokkal kerül kapcsolatba. Ennek megfelelően az egyén az egyes eljárásokhoz közelebb kerülve nem kizárólag gyógyítási módszert sajátít el, hanem fokozatosan magáévá tesz egy sajátos világnézetet, amely elsősorban saját testi-lelki-szellemi fejlődését segíti elő.⁶³ Ebben a bonyolult és sokrétű rendszerben a racionális ismeretekkel is találkozhatunk, mivel képviselőiben megnőtt az igény arra, hogy az eljárásokat hatóságilag is elfogadott módszereknek minősítsék. Magyarországon 1997 óta jogilag szabályozott, hogy kik és milyen végzettséggel (orvos, nem orvos) művelhetik a komplementer orvoslás egyes ágait.⁶⁴ A hivatalossá tétel fontos a betegek, a hivatalos orvoslás képviselői, továbbá a többi ezoterikus gyógyító felé. Ezt a hármasságot tükrözik a tanfolyamok elvégzését bizonyító diplomák, oklevelek, amelyek nem csak az adott gyógymód hibátlan ismeretét igazolják a betegek számára, hanem az ezoterikus, gyógyító tudással bírók közösségébe való tartozást is jelzik, beavatásként értékelhetők. A tanfolyamokon nem csupán bizonyos gyógymódok elsajátításáról beszélhetünk, hanem egy olyan közegről, ahol tovább folytatódik az illető világgépének fejlődése, alakulása. A tanfolyamokon kialakul egy közösség, a legtöbb esetben az együtt töltött hetek hatására fejlődik a csoportöntudat, ami megkülönböztető erővel bír, a nem beavatottakkal szemben. A tanfolyamok elvégzése során a gyógyító kapcsolathálóját is építheti, elhelyezheti magát a gyógyítók hierarchikus rendszerében is, de a gyógyítói ranglétrán is feljebb kerülhet, ha elég ügyes. Minden egyes fokozat elvégzése után az illető egy magasabb szellemi szintre kerül, és egyre nagyobb erejű gyógyító energia felhasználására képes. A gyógyítás gyakran elsődleges létfenntartó tevékenységként jelenik meg, de a napjainkban Magyarországon érvényben lévő törvényi szabályozás ezt csak kevesek számára teszi lehetővé. Sokkal egyszerűbb, és sok szempontból elérhetőbb megoldást kínálnak a különböző tanfolyamok, melyek az „igazinak” vélt ezoterikus tudásba avatják be a gyógyítani szándékozókat. Segíti a tájékozódást az is, hogy a témával foglalkozó folyóiratok, kézikönyvek egyre nagyobb

---

62 Kamarás I 1999. akinek nézeteit bővebben, kommentárokkal ellátva ld. Kis-Halás J. 2004. 401.

63 Kis-Halás J. 2007. 400.

64 Hegyi G. 1999. 8. vö. *Révai Új Lexikona* 2006. 832.

számban jelennek meg, tehát az önképzés keretei is adottak. Kitágította az érdeklők körét az interneten elérhető honlapok növekvő száma. Így egy ezoterikus gyógyító tudásanyagát egyrészt konkrét, gyakorlati gyógyászati ismeretek, másrészt különböző ezoterikus ideológiák, hitrendszerek alkotják. A gyógyítás során a holisztikus szemlélet kerül előtérbe: a test és lélek betegségei kölcsönhatásban állnak egymással, a siker érdekében mindkettőt egyszerre kell kezelni. „A másik fontos alapelv az emberi test mikrokozmoszát és a világmindenség makrokozmoszát összefüggésbe hozó gyógyítási elv: a testrészek-állatövi jegyek és égitestek-személyiségtípusok-betegségek-növények/állatok/ásványok-alapelemek-színek-illatok bonyolult láncolatokba kapcsolhatók, és különböző módon gyakorolnak hatást egymásra.”⁶⁵

A XXI. században olyannyira elterjedt az alternatív gyógyászat képviselőinek száma, hogy már az egészségügyi kultúra része, mely visszaadja az emberek kezébe egészségének, gyógyulási folyamatának kontrollját.

Ennek következtében jutunk el oda, hogy egyre problematikusabb meghatározni, mit is értünk alternatív gyógyászat alatt. Két évszázad során létrejött egy heterogén rendszer, amelynek tagjai egyénileg alakíthatják világnézetüket, felhasznált módszereiket.

Jelen fejezet alapját egy nyíregyházi gyógyítóval készült, több látogatáson alapuló munka összegzése képezi. Az értelmezés a gyógyító eddigi életpályájának mozzanataira, gyógyítási technikákra, a gyógyító sajátos közösségbeli státusára irányul. A vizsgálat során nem tipológia felállítása a célom, inkább arra keresem a választ, hogyan határozza meg magát a népi és a hivatalos gyógyászat perspektívájából, milyen módszereket integrál gyógyítói tevékenysége. Milyen körülmények között bizonyosodott meg képességéről, hogyan alakította át ez az életpályáról való emlékezést. Mi alkotja a gyógyító által elmondott szövegtörzset nagy részét.

I. K. reflexológiával, talpmassázzsal foglalkozik. 1970-ben született, házas, egy fiú édesanyja. Eredetileg mezőgazdasági szakközépiskolát végzett, majd ékszerkészítést tanult, végül az alternatív gyógyászat világában találta meg a maga útját.

I. K. családjában több generációra visszamenőleg tud olyan személyeket megnevezni, akik foglalkoztak gyógyítással. Apai dédnagymamája füves asszony volt, akit ő már csak a családi elbeszélések alapján

**Egy gyógyító
tevékenysége
és világképe**

Családi háttér,
képességek
megmutat-
kozása

⁶⁵ Kis-Halás J. 2008. 251–252.

ismert. Ő egy Nyíregyháza melletti településen, Oroson élt és tevékenykedett. I. K. édesanyja pedig egy váratlan betegség során került kapcsolatba a talpmasszázzsal. Ezt a módszert könyvből gyakorolta, és kezelte ki magát nőgyógyászati betegségéből. Ezt az édesanya nem gyógyító tudásnak érezte, és tartotta számon, nem vált gyógyítónak, nem gyakorolta tudását másokkal. Ők nem voltak közvetlen hatással az általam vizsgált gyógyító tevékenységére, de a gyógyításra való hajlamát saját elmondása szerint tőlük örökölhette.

I. K. gyermekkorától kezdve érezte, hogy neki emberekkel kell foglalkoznia, gyógyítania kell, de ezt mindig el akarta nyomni magában, „normális életet” szeretett volna élni. Rajzol, fest, szobrászkodik, és alkotásai többsége emberfejet, emberalakot ábrázolnak.

A gyógyító személyek esetében gyakori jelenség, hogy különleges körülmények között születnek, jellemző valamilyen testi elváltozása (pl. foggal születés, burokban születés stb) előre látnak eseményeket, érzik gyógyító képességüket, de csak később ismerik fel annak jelentőségét.⁶⁶ Az általam vizsgált gyógyító esetében nincs szó kiemelkedő körülmények között születésről, de a képesség korai megmutatkozására igen. Gyakran voltak megérzései, könnyen beleélte magát mások problémájába. A gyógyítói én-reprezentációban a későbbiek során is hangsúlyos lesz a különleges képességek megerősítése. Az egyén saját múltjának történetbe foglalásakor olyan eseményeket emel ki, amely hangsúlyozzák gyógyítás iránti érzékenységét, tehetségét. Paradox módon, amit akkor tehernek élt meg, annak most nagy hasznát veszi gyógyító tevékenysége során. A gyógyítói élettörténeti narratívumokban jellemző motívum a kiválasztottság tudat: a felvezetett események, mindig egy felső erő inspiráló hatására vezethetők vissza, így fordulópontot jelölnek ki az életpálya menetében.⁶⁷

Arra kérdésre, hogy miért választották ki őt erre a feladatra, így válaszolt:

Azt, hogy nekem gyógyítanom kell, és emberekkel foglalkozom, már gyerekkoromtól kezdve éreztem. Mindig is figyeltem az embereket, megéreztem problémájukat. Egy betegségem (gyomorfekély) hatására kerültem közel ezzel a módszerhez, mikor elkerültem egy természetgyógyászhoz, aki 1, 5 év alatt (!) gyógyított meg, mindenféle gyógyszer nélkül. Ő kézzel gyógyított, és egyre jobban éreztem magam a kezelése után testileg és lelkileg is. Ő volt az a személy, akinek hatására megismertem ezt az irányzatot (reflexológia, talpmasszázs, energiagyógyászat) megismertem és elkezdtem vele foglalkozni.

A gyógyító képesség felismerése gyakran az életút egy bizonyos pontján bekövetkező váratlan, sokszor tragikus színezetű eseményhez (baleset, betegség, szeretett személy elvesztése/betegsége) kötődik, amelyre a vizsgált gyógyító esetében is egyezéseket találunk. Az ő esetében is megmutatkozik, hogy a tragikus esemény párosult egy transzcendens élménnyel, mely a későbbi események tükrében, az időben visszatekintve nyer értelmezést: I. K. előtt is megjelenik Szűz Mária. Hangsúlyozottan fontos szerephez jut a gyógyító életében az ezotéria, az alternatív gyógyászat különböző megnyilvánulási formái iránti fokozott érdeklődés. Ennek lehetséges forrásai lehetnek: 1. tételes vallások (esetünkben a kereszténység) valamelyikéhez kapcsolódó csalódottság; 2. a modern orvostudománnyal szembeni ellenérzés, kétely. Az ezoterikus gyógyító először a saját testi és lelki egészségét állítja helyre, önképzéssel elsajátítva az egyes technikákat, terápiákat (ahogyan erre I. K. esetében is utalni fogok) hogy azután kialakítsa az önmaga számára leginkább megfelelő, leghatékonyabb „keveréket” belőlük. A gyógyulás során a gyógyító egy sajátos világnézetet alakít ki magának, ami meghatározza majd tevékenységét, betegségértelmezését. Ehhez segítségül szolgálnak a napjainkra is egyre nagyobb számban megjelenő önismereti könyvek, folyóiratok, az alternatív gyógyászati terápiákkal foglalkozó, munkák sora, melyek hitelessége az akadémikus orvoslás képviselői számára még bizonyításra szorul.⁶⁸

Gyakori motívum a gyógyítók élettörténetében a mártírszerű szerep vállalása.⁶⁹ Sok esetben ez a kihasználtság érzet vezet el a mélyebb önismereti technikák elsajátításáig, melyek hatására az illető a társadalom teljes jogú tagjának érzi magát, bizonyíthatja környezete, de elsősorban saját maga számára képességeit. I. K. esetében ez oda vezethető vissza, hogy 15 éve kezdett el önismereti könyveket olvasni, próbált „barátságba kerülni önmagammal, mert úgy éreztem, hogy egy csavargó is többet ér nálam!”, ahogyan ő fejezi ki magát. A betegsége ébresztette rá arra, hogy változtatnia kell a hozzáállásán, és a gyógyítóval való találkozás indította el őt az alternatív gyógyászat mélyebb megismerésének útján.

Sokáig toltam mások szekerét. A munkámban kihasználtak, és nem éreztem, hogy megbecsülnének. Sorra tűntek el az életemből azok az emberek, akiket a barátomnak hittem, akiken segitettem. Olyan kép jelent meg előttem, hogy egy nagy szekér elakad a sárban, én segíték kitolni, és mire észre veszem magam, a szekér elhajt, és én ott maradok sárosan, koszosan.

68 Kis-Halás J. 2008. 252.

69 Mondok Á. 2001.255., Pákay V. 2004.,

Későbbiekben is voltak problémái, az anyósával való kapcsolata is megromlott.

Már 13 éve voltunk együtt a férjemmel, mikor anyósommal egyre többet veszekedtünk. Eleinte túrtem neki, de már úgy éreztem, hogy nem tudom így tovább csinálni. Rá kellett jönnöm, hogy mi annyira különbözőek vagyunk, hogy el kell fogadnom őt olyannak amilyen, és meg kell tudnom tanulni kezelni az ő személyiségét. Ő egy anyagi-as ember, tele arany láncsal, gyűrűvel, sokszor csak kritizálni képes. Én pedig egészen más természet vagyok, nem szeretek kifelé villogni. Rájöttem arra, hogy nekem azért kellett vele találkoznom, hogy kapcsolatba kerüljek az anyagi világgal, melyet ő képvisel, és ami tőlem idegen.

Ezek a példák a mártírszerep tudatos vállalását tükrözik. Ezek kapcsolhatók ahhoz a gondolatához, hogy mindezek jutalmaként kapta gyógyító képességét.⁷⁰

Tudásanyag, és annak rétegei I. K. világképében és gyógyító módszerében egyaránt a racionális elemek, vallási, illetve modern misztikus rétegek, hiedelem elemek megléte adja a keretet, melyek egymás mellett léteznek, és vannak hatással módszerére. Ezeknek a kategóriáknak a metszetéből rajzolódik ki egy olyan gondolkodásmód és szellemi háttér, ami csak az adott gyógyító személyre jellemző. Az, hogy ez melyik irányba tolódik el, helyzettől függ, de fontos, hogy a négy réteg egymás mellett és egymásra hangolva működik. Így ebben a négyes keretben értelmezhető I. K. gyógyító tevékenysége, személyisége is, de ezek a rétegek is tovább bonthatók.⁷¹

Az alternatív gyógyászatban belül, akárcsak a népi gyógyászatban is el lehet különíteni két réteget. Az otthon, bárki által elvégezhető eljárásokat, amihez nem kell kiemelkedő tudás, és a specialisták által végzendő gyógyítást, amely már különleges ismereteket igényel.⁷² Az alternatív gyógyítók esetében további rétegek keverednek egymással, amelyben racionális elemek, hiedelmek, modern mágikus jellemzők, vallásos elemek, népi gyógyászati jellegzetességek egyaránt fellelhetők, melyet saját kutatásom is alátámaszt. Ezek a gyógyítók az alternatív gyógyászat rendszerébe tartozó heterogén tudásanyag egyéni vonásokkal bíró képviselői. Az egyéni arculat kisebb-nagyobb mértékben uralkodhat. Személyiségük, élettörténetük a népi gyógyítókhoz hasonlóan a saját szociális kontextusukban érthető meg. A gyógyító a beteget és a környezetét is bevonja a gyógyításba, amely a holisztikus

70 v.ö. Mondok Á. 2001. 255.

71 Mondok Á. 2001. 243. Ő egy Csíkszenttamáson tevékenykedő gyógyító asszony módszerének leírásakor állapítja meg ezeket.

72 v.ö. Pákay V. 2007. 186.

szemléletet is bizonyítja. A gyógyító racionális tudása felhasználása mellett, közvetítőként is működik a természetfeletti gyógyító erő, és a beteg között. I. K. tudásában a következő struktúra rajzolódik ki.

1. Az első, a racionális réteg I. K. tevékenységében is két részre osztható. Az egyik, amelyet az elvégzett tanfolyam során szerzett meg, és amelyek tudásáról bizonyítvánnyal rendelkezik, a másik az önképzése során elsajátított tudás, amelyet szintén alkalmaz a terápia során. I. K. Nyíregyházán, a Napfény Életmód Egyesület keretein belül indított gyógyítói tanfolyamot végezte el, ahol két alaptanfolyam elvégzése volt kötelező. Az egyik egy egészségügyi vizsga, a másik pedig a gyógyító szakvizsga, melyeket Budapesten tett le, majd a módszer gyakorlását, orvosi felügyelet mellett Debrecenben kezdte meg. A doktornő segítségével mélyebb ismeretekre tett szert, barátság alakult ki közöttük.

2. A racionális szférán belül elkülöníthető az a tudásanyag, amelyet maga egészített ki tankönyvekből. Az I. K.-val folytatott interjúk során látható vált, hogy járatos a pszichológia és az orvostudományban is, több esetben idézett népi gyógyászati eljárásokat, melyeket ő is alkalmaz. Ez abban mutatkozik meg, hogy gyógynövényeket használ a kezelés során, kenőcsöket, teákat készít, és kísérletezik velük. Gyógyító praxisában ötvözi ezeket a különböző eredetű ismereteket, de leghangsúlyosabb számára a talpmasszázs, amelynek kiegészítésére alkalmazza a fent említett gyógymódokat. A könyvekben szerzett tudással egészíti ki a tanfolyamon szerzett ismereteit. Televízióból, rádióból vagy hallott módszerekkel nem gyógyít, amíg annak ő maga nem járt utána, és nem tudta alkalmazni gyógyító gyakorlata során.

3. A másik réteg, az modern misztikus réteg, amely szellemi háttérének ismertetését I. K. esetében fontosnak látom ott kezdeni, amikor közelebb került ezekhez az eszmékhez, gondolatokhoz. Folyamatosan foglalkozott önismerettel, és Popper Péter *Belső utakon* című könyvének hatására kezdett el ezzel rendszeresen foglalkozni. Sorra olvasta az önismereti könyveket, Szepes Mária és Müller Péter tollából, de a Bibliát és különböző vallástudományi munkákat is elolvasott. Ezzel magyarázható az, hogy vallási elemek és új, misztikus rétegek is elkülöníthetők világképében. I. K. görög katolikusnak keresztelték, de Istent úgy kezeli, hogy mint egy „magasabb energia megtestesítőjét, hordozóját.” „Nem hiszek a vallásban, nem olyan szinten létezik számomra, hanem egy központi energiaként.” Ebben az esetben azzal is számolnunk kell, hogy mindazok a személyek, akik alternatív gyógyászati irányzatokkal kerülnek kapcsolatba, a New Age eszmeiség elemeivel is megismerkednek. Ezeket a hatásokat beépítik saját világképükbe,

és ízlésüknek megfelelően formálják azokat. A New Age gondolkodás fő vonalai: az egyik a monizmus, azaz egységelvű világnézet, amely a régi okkult gondolkodásmód alapja is. A mindenségben belül minden létezőt, anyagot, Istent, isteneket, szellemeket, egyetlen egységbe vonva, ugyanazon világegység részeinek tekinti, amikor anyag és szellem, istenség és emberség végső soron egyneműnek, azonosnak vehető. Az alapelv: „minden egy”. A léleknek tehát erre a szintre kell eljutni, mikor beolvad, és harmonikusan egyesül a mindenséggel.⁷³ A másik alapelv, a mágia alkalmazása, mely a New Age-nek a gyakorlati irányultsága. Arra vezeti a tömegeket, hogy gondolkodásmódjukban, és cselekedeteikben a mágiát alkalmazzák. Ehhez valamilyen beavatás, és megváltozott tudatállapot szükséges. (Modern beavatás például: agykontroll-kurzus elvégzése, behangolódni reikivel, alávetni magát egy gurunak, megváltozott tudatállapot: transzcendentális meditáció, alfába lemenni, tranz relaxáció, regressziós hipnózis stb.)⁷⁴

4. Keresztény vallási réteg elemeinek keveredése figyelhető meg misztikus jelenségekkel abban a látomásában, ami megerősítette őt abban, hogy neki a gyógyítással kell foglalkoznia.

Megjelent előttem Szűz Mária. (...mikor erről bárkinek beszélek ki-nevet, és nem hiszi el...) Egy középkori templomban láttam, körülötte 7-9 oszlop volt, már nem emlékszem rá pontosan, és az oszlopok között gúlákban tojások voltak összerakva. Ő ott állt és felülről egy fényforrás világította meg. Nem volt körülötte sem kereszt, sem glória. Ez csak egy pillanatra jelent meg előttem, de annyira meghatározó volt, hogy máig fel tudom idézni.

Ennek hatására változott meg intenzíven az élete, és bármikor próbálta elnyomni magában ezt, újra olyan helyzetbe került, ahol megbizonyosodott gyógyító erejében. „A szentség megtapasztalása mindig egyfajta belső elkötelezettséggel jár együtt: ez a tapasztalat nem csupán tápot ad az imádatnak, de meg is követeli azt, s nem egyszerűen értelmi elfogadásra, hanem érzelmi odaadásra kötelez. Az evilágin túlinak tekintett dolog, öltse bár a mana, Brahma vagy a Szentháromság képét, meghatározó szerepet játszik az emberi viselkedés alakításában.”⁷⁵ A látomás elemzése több szempontból is fontos. Több év távlatából is tisztán emlékszik minden részletére. Szűz Mária megjelenése gyakori motívum egy-egy gyógyító személy életében, amelyet úgy értelmeznek, mintegy a gyógyító képességeiben való megerősítést.⁷⁶

⁷³ Gál P. 2010. 40.

⁷⁴ Gál P. 2010. 42.

⁷⁵ Geertz, C. 2001. 7.

⁷⁶ Mondok Á. 2001. 263. A tanulmányában vázolt gyógyítóasszony életében is ugyanezzel a motívummal találkozhatunk.

Az látomásbeli Mária megjelenése azonban nem ikonográfiai szabályok szerint történt, mivel nem Jézussal a karján volt látható.⁷⁷ Sokkal nagyobb hangsúlyt kapnak a Máriát körülvevő tárgyak, és a Máriát körülvevő fény, mint maga Mária. I. K. nem jellemzi ruházatát, arcvonásait. Ez véleményem szerint összefüggésben áll azzal, hogy I. K. nem vallásos, és nem életében nem játszanak fontos szerepet a vallásos jelképek. A fény megjelenését is „megvilágosodásként” értelmezi. Ebben az esetben is hangsúlyossá válik Pócs Éva azon megállapítása, hogy „az élmények közvetlen elbeszélése, leírása mindig a hagyományos motívumok, toposzok ismeretében, a kulturális környezet nyújtotta referenciakeret felhasználásával történt.”⁷⁸ „A jelenés (középkori szóhasználat: apparitio) olyan sajátos látomás, ahol a földi, mindennapi környezetben jelenik meg egy szellemlény – a környezetet az észlelő továbbra is „normálisan”, hétköznapi módon észleli.”⁷⁹

A jelenés után erősödött fel az általam vizsgált gyógyító személyben a kiválasztottság-tudat, és vált számára egyértelművé különlegessége. Annak ellenére, hogy ő érezte korábban ezt az erőt, nem volt biztos magában. El akarta nyomni ezt az érzést, a látomás után meggyőződhetett arról, hogy őt valóban ezzel a szereppel bízták meg. Erről az élményéről keveseknek beszél, mert a többség nem hiszi el, és kineveti. Így nem tartja fontosnak a kinyilatkoztatást, a számára meghatározó élmény elbeszélését. I. K. alakja ezért is különleges, mert hiányzik belőle az a fajta megváltó szándék és szerepvállalás, ami több gyógyító személy esetében megfigyelhető.⁸⁰ A betegség/gyógyulástörténetek elbeszélőjét így az idegenség retorikája felől is megközelíthetjük: mintha nem is ő lenne a gyógyító, mintha nem tudná mi történik vele. Az előbbieken ismertetett kiválasztottság érzethez képest ebben az esetben elbizonytalanodás figyelhető meg. Nem magabiztos gyógyítóként viselkedik, hanem eszközként tekint magára, amely két valóság közötti összekötő kapocs.⁸¹

A mágikus számok is megjelennek a gyűjtött narratívokban, bár a számoknak egy sokkal tágabb értelmezése is elképzelhető. A látomásban a 7 és a 9 szerepel, a gyógyításban viszont a 3 játszik fontos szerepet: „Új betegeknél a 3. alkalomra tudok vele úgy bánni, már könnyebb vele beszélgetni, főleg ha lelki problémája van.” Arra kérdésre, hogy miért éppen harmadik alkalomra alakul ki ez a viszony, nem tudott válaszolni.⁸²

77 v.ö. Mondok Á. 2001. 264.

78 Pócs É. 1998. 25–26.

79 Pócs É. 1998. 20.

80 v. ö. Mondok Á. 2001. 267.

81 Bajkó Á. 2006.23.

82 Vö. Bajkó Á. 2006. 29.

A látomásban szerepelő tojás is fontos szimbólum, melyet I. K. úgy értelmezett, hogy „azokat a személyeket jelentheti szerintem, akiket sikerült meggyógyítani, vagy arra is gondoltam már, hogy azok az életek, amiket az ember megél” Ennek a szimbólumnak az elemzéséhez hozzátartozik, hogy a tojás ősi termékenységszimbólum, a keresztény egyházi szimbolikában a feltámadás jelképe és a 12. század óta szentelmény. Arra is van példa, hogy a feltámadt Krisztus jelképeként a keresztszülők adományozták keresztgyermeküknek.⁸³

I. K. életében is jól megférnek a racionális, és keresztény vallási elemekkel, és egy összetett világméretet hoznak létre. Természetesen a tárgyalt rétegek nem különülnek el élesen egymástól és átfedések is vannak, de elemeik nem zárják ki egymást, sokkal inkább egymás kiegészítését szolgálják.⁸⁴

Érdekes jelenség, hogy I. K. az álmoknak nem tulajdonít fontos szerepet.

Az álmok, álmodozás inkább félrevisz. Azért mert az álomban nagy szerepet játszanak az aznap vagy a közel múltban történtek, és ez nem mindig jó. Nekem sokkal meghatározóbb volt ez a látomás, mert csak egy pillanatilag tűnt fel előttem, nagyon élesen, egy sugallat volt, amit nem lehet elfelejteni.

A közelmúltban több példát találunk a gyógyítás elemeinek vallási rendszerekkel történő összehasonlítására a folklorisztikában. Voigt Vilmos a szibériai sámánizmust vizsgálva rámutatott a buddhizmus, lámaizmus, iszlám és kereszténység eszmerendszerével való érintkezési pontjaira. Oláh Andor a taoizmusban találta meg a sámánisztikus képzetek párhuzamait. Azoknál az alternatív gyógyítóknál, akik „magasabb energiát” is alkalmaznak gyógyító eljárásaik során – mint az általam vizsgált I. K. – ők is forrásként használják gyógyító munkájukhoz a taoizmus, buddhizmus, tibeti-buddhizmus, kereszténység és más vallási-filozófiai tanításokban felhalmozott ismeretanyagot, hiszen az emberi lélek tudattalan működési formáira a tudomány nem tud egzakt válaszokat adni, a vallások és mítoszok középpontjában pedig a teremtés mellett az ember sorsát szabályozó lelki és szellemi erők állnak.⁸⁵

---

83 Tátrai Zs. 1990. 162.

84 Mondok Á. 2001. 259.

85 Mészáros Á. 2001. 105.

Világképének megértéséhez fontos taglalni azt, hogy I. K. mit tart a betegség okának. Számára minden betegségnek lelki kiindulópontja van, ami hatással lesz a későbbi szervi megbetegedésekre.⁸⁶ I. K. a betegség eredetének a testi-lelki-szellemi egység megbomlását tartja. Az erre való hajlamot ő kisgyermekkorra vezeti vissza, ahol az elsődleges kapcsolat az anyával és a közvetlen családdal van. Ennek a harmóniának a sérülése, hiánya indítja el, és a felnőtté válás során ért hatások teljesítik ki, mennyire fogékony valaki a betegségekre, és azok súlyosságát is meghatározzák.

Lelki szinten jön létre egy diszharmónia, és válik betegséggé, testi problémává. A lélek figyelmeztet, csak erre oda kell figyelni. Pl. ha valakinek sokat fáj a szíve, akkor a szeretet átadásával, vagy annak hiányával vannak problémái, a gyomorbántalmak a görcsös ragaszkodáshoz, stresszhez köthetőek. Minden szervnek megvan a lelki megfelelője. A test felépítése a talpon, tenyéren, íriszen, fülön vetül ki, és a megfelelő pontok ingerlésével lehet ezt kezelni.

Felfogása szerint, mely teljes mértékben illeszkedik a talpmasszázs-szal foglalkozó munkákban leírtakba, a testben az energiaáramlás akadályoztatva van. A szervi probléma a talpon megmutatkozik, mert salakanyag rakódik le, ami jelenthet túltengést, de alulműködést is. Az egyes pontok ingerlésével indítható be a szervezet öngyógyító folyamata. Biológia ismeretei megmutatkoznak, mert tisztában van a vírusok, baktériumok, fizikai elváltozások hátterével, gyakran olvas orvosi könyveket, és néz utána benne a betegségek tüneteinek.

Csakúgy mint a népi betegségszemléletben, a szomatikus tünetek mögött (pl. sebek, daganatok stb.) is pszichikai okokat sejt. A mai orvosi gyakorlatban is egyre nagyobb teret nyer a pszichoszomatikus szemlélet, amely a betegségek kialakulásában a lelki tényezőknek is nagy szerepet tulajdonít.⁸⁷ A hagyományos orvoslás is hasonló elvek alapján működik, alapvetően pszichoszomatikus szemléletű, amely a betegség okaként az ijedtség, rontás és különböző fajtái jelennek meg. Ez képletes megfogalmazása annak, hogy az embert belső, lel-

---

86 „A nagyon sokféle alternatív eljárás filozófia alapjain kívül minden gyógyító egy bizonyos harmóniáról beszél. (természettel, Istennel, akinek az alakja sok esetben a keresztény Istenértelmezésben megszokottal egyezik meg, hanem egy magasabb szintű energia hordozójaként), mely az egészség megtartásához szükséges. Másik közös gondolat a holisztikus szemlélet, amely szerint az egész embert nézik, nemcsak a tüneteket kezelik, mint a professzionális orvosi gyakorlatban. Ők a testtel, lélekkel, szellemmel egyaránt foglalkoznak. Szemléletmódjuknak közös vonása, hogy az embereknek saját maguknak kell meggyógyítani magukat. A gyógyító abban segíthet, hogy elindítja a beteget ezen az úton.” Koltay E. 1993. 58.

87 Oláh A. 1986. 134–135.

ki trauma emészti, kínozza, amiről nem tud, elfojtja, amelynek nem veszi tudomásul a figyelmeztető jeleit, ami később fizikai tünetekben nyilvánul meg.⁸⁸ Az alternatív gyógyászatban is uralkodik ez a szemlélet, amelyet az általam vizsgált gyógyító szellemisége is tükröz. A holisztikus szemlélet, mint az erre a módszerre jellemző értelmezési keret, a testi-lelki-szellemi tényezők zavartalan működésére helyezi a hangsúlyt. Ezért ebben a heterogén rendszerben a betegséget nem lehet pusztán tüneti kezeléssel orvosolni, csak speciális gyógyeljárásokkal elhárítani, amit a gyógyító ismer.⁸⁹ Ennek az új szemléletnek a lényege – amely I. K. betegségértelmezésében is kirajzolódik – a spirítizmusban rejlik, annak is egészen sajátos, korszerűsített, kiszélesített változatában, amely azzal foglalkozik, hogy az ember a legkülönbélebb természetfeletti erőkkel, szellemekkel, mesterekkel kapcsolatba lépjen, általuk különleges ismeretekre, hatalomra, befolyásra tegyen szert. Ebben az állapotban az egyén mindig kapcsolatban áll valamilyen titkos erővel, amelyet „le kell hívnia”.

Az alternatív gyógyítási mozgalmak nem csak az életerő-elméletek felújításáért használják fel az okkultista világképet, hanem annak monizmusa miatt is. Abban az értelemben, hogy az embernek, a betegnek a természettel, a kozmosszal való egységét tekintik, illetve az egyént, mint szellemi-lelki-testi egységet egyszerre figyelembe véve gyógyítják. Ez az ún. holisztikus, egész szerinti szemléletmód. Gál Péter szerint azok maradnak ettől mentesek, akik tiszta fitoterápiával (növényi gyógyítás) foglalkoznak, mert annak hatékonyságának bizonyítására nincs szükség okkult tanokra.⁹⁰

Kezelés A kezelés során a helyszín kiválasztása is fontos, hogy
helyszíne,
időpontja

...harmonikus és természetes legyen, a gyógyító személy egyénisége tükröződjön vissza. Nyugodt, meditációs zene jó ha szól, én szívesen alkalmazom ilyenkor a Masszív Attack dalait. A gyertyát, füstölőt, nem tartom fontosnak. A kezelés során használt krémeket saját magam keverem, és szívesen használom a levendulát, teafát, aloe verát, Neogranormonos keveréket. Voltam már olyan gyógyítónál, akinek a szobájában, ahol a kezelést végezte, alig voltak bútorok, a világos színek domináltak, de olyan is előfordult, hogy sötét színű volt a berendezés. Én a magam részéről a pasztell színeket kedvelem, a zöldet, de még a rózsaszín is belefér.

---

88 Pákay V. 2004. 325.

89 Pákay V. 2004. 325.

90 Gál P. 2010. 287.

Arra a kérdésre, hogy milyen anyagú eszközöket használ szívesen, a következő választ kaptam:

Inkább műanyagokat használok, de én nem vallom azt, hogy pl. a fém vagy fa hatásosabb, vagy károsabb lenne, szerintem a betegre kell helyezni a hangsúlyt.

I. K. esetében megvizsgálva a gyógyító tevékenységéhez kapcsolódó történeteket, több jellegzetes motívumot ismerhetünk fel. Általánosan ismert a gyógyítókról szóló elbeszélésekben, hogy a gyógyító megérzi, ha valaki nem hisz a tudományában, vagy kételkedik képességeiben, megleckézteti, próbára teszi.⁹¹ Ez az elem megfigyelhető I. K. esetében is, aki ezzel kapcsolatban a következő történetet mesélte el:

Kezelés
helyszíne,
időpontja

Eljött hozzám egy néni, akinek súlyproblémái voltak. Néhány alkalommal, mikor megmasszíroztam, nagyon elfáradtam, éreztem, hogy „elszívja az energiámat”, mivel a kezelés során nagy mennyiségű energiát kellett átadnom neki. Mikor elment, fáradt voltam és lelkileg terhelték meg a vele való találkozások. Éreztem, hogy nem hisz az egészben, csak azért jött, mert kíváncsi volt, van-e ennek az egésznek értelme. Talán háromszor jött, majd elmaradt.

A kezelés első állomása a beteg lelki világának feltérképezése, mely a gyógyító esetében beszélgetéssel kezdődik. Ennek során arra törekszik a terapeuta, hogy minél teljesebb képet kapjon a betegről. I. K. azt vallja, hogy ilyenkor oda kell figyelni arra, hogy a beteg milyen kifejezéseket használ, milyen a hanglejtése, milyen a mimikája és a gesztusai, mert minden beszédes, és következtetéseket lehet belőlük levonni.

Az első és legfontosabb a beszélgetés, amiből ki lehet indulni, és meg lehet állapítani, hogy milyen problémája az illetőnek. Egy-egy megjegyzésből, már lehet következtetni arra, hogy milyen irányban kell keresni a probléma okát. Ilyenkor ráhangolódok arra, akit kezelek, és ezért fordult már elő az is, hogy a kezelés alatt valami láthatatlan energia vezette a kezem, hogy melyik területre kell még nagyobb hangsúlyt fektetnem.

Ezt követi a beteggel való „fizikai érintkezés”, tehát a lábon lévő izmok átmozgatása.

A második fázis, maga a masszázs, ami lehet méregtelenítő, immunerősítő, nyirokkeringés-javító, relaxáló és a célszervekre koncentrááló. Az is előfordul, hogy visszatérek egy-egy szervre. Annak, akit kezelek látom a talpán, hogy mivel vannak problémái, mert erős

⁹¹ Grynaes T. 2000. 54.

lerakódások vannak, és érzem is. pl. A boka fölött lévő sötét folt működési zavarokra, daganatos betegségekre utal, olyan mint egy bélyeg”. A relaxáló masszázs kivételével folyamatosan beszélgetek azzal, akit kezelek, mert így is következtetni lehet egy-egy problémára, felfedni az okokat. Egy kezelés fél órát vesz igénybe.

A végén következik a levezetés, amely segít a finom lelki rendezésben, és egy testi-lelki-szellemi szinten történő lezárása a masszázsnak.

Ennek beleérző tehetségének köszönhető az, hogy ilyenkor érzi, hogy az illető szeretne-e meggyógyulni, hogyan viszonyul a betegségéhez.

A kezelés alatt érezhető az ember jelleme, az önmagával való viszonya. Én csak segítek neki, hogy az öngyógyító folyamat beinduljon a szervezetében és elinduljon a gyógyulás útján.

Közös vonása az alternatív gyógyászatnak a népi orvoslással az intuitív diagnózis, tehát nem körelőzményekből vagy vizsgálatok sorozatából állapítja meg a kórokat, hanem érzései, tapasztalati, hite, hiedelmei alapján.⁹² Ennek a módszernek I. K. esetében is fontos szerepe van, így a diagnózis felállításánál nagy jelentőséget tulajdonít a megérzésnek, meg lehet állapítani ránézéssel, valakinek a szeme, testtartása, viselkedése árulja el milyen problémával, betegséggel küzd. Fontos a testi kontaktus, a tapintás, a masszírozó fogások. Ezért mondhatjuk azt, hogy a I. K. esetében alkalmazott talpmasszázs technika is meghatározott alapfogásokból áll, de a beteghez mértén tolódhat el a hangsúly, az egyes szervek irányába.

A kezelés alatt, úgy hogy az illető ne lássa és ne hallja, folyamatosan arra koncentrálok, hogy Jó energiát adok, és veszek. Mivel ez az energia „fentről jön”, meg kell köszönni, hálát adni érte, hogy megnyitották azt a csatornát. A kezelés végén összeteszem a kezem és megköszönöm, hogy segítettek nekem most is.

A masszírozás közben mondott szöveg a szómágia keretén belül vizsgálható. Imának tekinthető abban az értelemben, hogy egy felsőbb hatalom segítségét kéri a gyógyítás érdekében.

A népi gyógyászat egyik jellegzetes eleme az ima/ráolvasás gyógyító funkcióban történő használata. A szó erejébe vetett hit az alternatív gyógyászatban is nagy szerepet kap. „Szerte a világon hittek és hisznek a kimondott szó mágikus gyógyító erejében. Ez volt az emberiség egyik legősibb, legkönnyebben alkalmazható gyógymódja. Mivel

közvetlen testi beavatkozást nem igényel, így fájdalmat sem okoz, hatása elsősorban pszichikai, s mint kiderült, a lelki felkészítés az egyik legfontosabb hatóerő a modern gyógyításban is.”⁹³ „Többlete a cselekményekhez képest, hogy kimondja célját, és ezzel magában hordja teljesülését. Legegyszerűbb formái egyszerű felszólítások, parancsok, óhajok: a gyógyítani kívánt személyhez, tárgyhoz, természetfeletti erőhöz.”⁹⁴

A racionális cselekvés és tudás valamint a természetfeletti erők összekapcsolódásának lehetünk tanúi I. K. gyógyító tevékenysége esetében is.⁹⁵

A gyógyító egy ima segítségével fordul a természetfeletti erőkhöz. Az ima fogalmát a Pócs Éva által használt terminológiában használom. Az ima esetében a szó kimondója nem a befolyásolandó objektumhoz intézi szavait, hanem felsőbbrendű lény segítségét, közbenjárását kéri a cél eléréséhez. Ezek a szövegek csak a vallás, jelen esetben a természetfeletti hit közbeiktatásában különbözik a hasonló helyzetben alkalmazott ráolvasásoktól. Ebben az esetben mágikus imáról beszélünk, mert mivel valamely cél elérése érdekében kér a gyógyító beavatkozást.⁹⁶ Ez a természetfeletti erő I. K. esetében egy magasabb támogató, aki a gyógyító energiát adja neki.

Ezen magasabb támogatók lehetnek angyalok, gyógyítók, különleges tudású emberek, maga Isten is, akit I. K. nem a keresztény világkép keretei között értelmez, hanem egy különleges energia birtoklójaként. A gyógyítók által küldött energia kerül át a páciensbe azáltal, hogy ő megszűri ezt, tulajdonképpen kapcsolatot létesítve a természetfeletti és beteg között.

Ez az energia közvetlenül is hat a betegre, mert lehetőséget biztosít meggyógyulnia betegségéből. I. K. szerint a betegek is érzik a hatást, hiszen „ellazulnak, megnyugszanak, amit én is érzek a kezelés során.”

A természetfeletti erők a gyógyítóra is hatnak, hiszen erőt és energiát adnak neki, képessé teszik a gyógyításra. Az, hogy I. K. érzi ezeknek az erőknek a jelenlétét, megerősítik őt abban, hogy neki végeznie kell ezt a tevékenységet, és képes a hozzá kerülő beteg meggyógyítani.

A gyógyítás racionális folyamata is szerepet játszik, mert a gyógyító látható cselekvésekkel, tehát a masszázs és krémek felhasználásával

---

93 Hoppál M. 1990. 711.

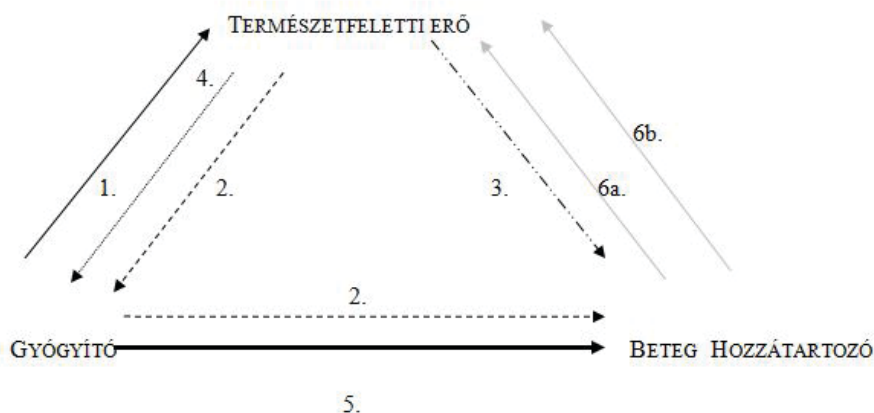
94 Pócs É. 1990. 656.

95 Mondok Á. 2001. 256. Az általa kidolgozott ábrát használtam fel a dolgozatomban végzett gyógyító tevékenységének szemléltetéséhez, mivel a kutatásom során, meglehetősen sok hasonlóságot fedeztem fel Mondok Ágnes idézett tanulmányában.

96 Pócs É. 1990. 657.

is hat a betegre. A gyógyító személye rendkívül fontos tényező. A beteg számára a gyógyító egyénisége közvetíti a gyógyulásba vetett hitet, a gyógymód hatásosságába helyezett bizalmat, mely nélkül nincs javulás.⁹⁷

A beteg (6a), vagy helyette egy hozzátartozója (6b) is fordulhat a természetfelettihez ima vagy fohász formájában, de ez a kapcsolat-teremtési forma esetleges, hiszen nem minden beteg imádkozik. Ez magában hordozza azt is, hogy a „természetfeletti” is valójában gyűjtőfogalom, és olyan irányba tolódhat el, ami megfelel a beteg világvéleményének is. Nincs kizárva az, hogy amíg a gyógyító egy „magasabb energiához” vagy angyalokhoz, egy kiemelkedő tudású személyhez fohászokodik, addig a beteg vallásossága háttérben Isten segítségét kéri.

I. K. szerint ő segít a beteg szervezetnek beindítani az öngyógyító folyamatokat, és a betegtől függ, hogy meddig tart egy kúra.

Mivel ilyenkor energiát is átadok, volt már rá példa, hogy függőség alakult ki az illető személy részéről, és akkor meg tudni mondani neki, hogy neki már magának kell tudni megoldani a problémáit, mert már megkapta a segítséget hozzá.

Még amikor elkezdtem ezt a módszert alkalmazni, és már túl voltam a vizsgákon, egy daganatos nőt kezeltem, Debrecenben. Sokat beszélgettünk, és éreztem, hogy ő nem akar meggyógyulni, ő csak azért jár hozzám, hogy a családja megnyugodjon, de számára nem volt sok jelentősége a kezeléseknél. Elszólásokból érzem, hogy ő már nem akar élni: „Rajtam már nem múlik semmi...”, „Ehhez én már kevés vagyok...” és hasonlók. Neki is volt a bokája fölött egy sötét folt. Ajánlottam neki Amstrong: *Bicikli életre, halálra* c. könyvét, és utána nem jött többet, csak néhány hét múlva tudtam meg, hogy meghalt.

A gyógyítás egész folyamata megerőltető a gyógyító számára, mert a betegséget ő is érzi, és azt a gyógyító energiát, amelyet ő kiválasztottsága háttérében gyógyításra alkalmaz, magán átvezetve közvetíti a betegnek. Ahogyan már többször utaltam rá, I. K. is érzi a beteg saját gyógyulásához való viszonyát. Egy negatív hozzáállású beteg kezelése után érez fáradtságot, levertséget. Erre a jelenségre mások is felfigyeltek gyűjtéseik során, és ezt kiegészítve találkoztak az ásítás, könnyezés, álmoság, fájdalom érzésével.⁹⁸

Pákay Viktória Tiszabökényben vizsgált gyógyító személy módszerének leírásakor, Diószegi Vilmos szibériai sámánok körében végzett kutatására hivatkozva hozza példának, hogy a manysi és hanti sámánokat révülés közben melegség, hőség lepi meg, ilyenkor az „Isten vagy a bálvány heve jön rájuk”. Diószegi gyűjtése alapján az ásítást olyan jelként értelmezi, mint a sámánok jelzését a révülés bekövetkeztére, és ekkor hitük szerint, a sámán gyógyító szellemeit magához hívja és lenyeli őket. A melegségre és az ásításra a magyar anyagból Diószegi kiszombori, mezőkövesdi példákat említi. Megállapítja, hogy a magyar gyógyító hagyományban az ásítás, a melegség érzete rituális járuléka az ima elmondásának.⁹⁹

Gyrnaeus Tamás a betegség átérésének ó- és újszövetségi gyökereit emeli ki, mikor Jézus magára veszi az emberiség fájdalmát, betegségeit és viseli ezt a terhet.¹⁰⁰ Vasas Samu szerint a beteg részéről is van egyfajta igénye, elvárása arra, hogy a gyógyító együtt szenvedjen velük, mintha a gyógyulás érdekében a betegség okozójának kiengesztelését várnák tőlük.¹⁰¹ Ebben az esetben a beteg elfogadja azt a nézőpontot, hogy a gyógyító nem pusztán racionális módon nyújt számára segítséget a gyógyulásban, hanem, közvetítőként működik a természetfeletti erő és önmaga között.

I. K. betegeinek két körét lehet meghatározni. Az első réteg a legszűkebb családi kör, a közvetlen rokonok, barátok, akiknek az egyszerű megfázástól kezdve a legsúlyosabb problémáig segít. A férjén és fián alkalmazza legtöbbször a gyógyító tudását, de a gyűjtés időpontjában a testvére pajzsmirigyproblémáit kezelte.

I. K. esetében azon a településen, ahol lakik, nem tudnak gyógyító tevékenységéről, mert nem szeretné, ha tudnák, hogy mivel foglalkozik, nehogy a családjának ez nehézségeket okozzon. Ezért az ő

Közösséggel
való kapcsolat

98 Gyrnaeus T. 1998. 147., 2000. 516. Kis-Halas J. 2004. 295. Bajkó Á. 2006. 16.

99 Diószegi V. 1958. 339–340.

100 Pákay V. 2004. 330. idézi: Gyrnaeus T. 1998. 148.

101 Vasas S. 1985. 219.

esetében nem beszélhetünk egy lakókörnyezetben betöltött szerepről, akikhez a környező falvakból is járnak a gyógyulni vágyók.

Második réteg, akikkel akkor került kapcsolatba, mikor a tanfolyam elvégzése után az orvosnő felügyelete mellett gyakorolta a talpmasszázst. Ezeknek a személyeknek a nagy rész megmaradt, vagy a szájhagyomány útján találták meg más páciensek.

Nem szeretném magam hirdetni, mert azt szeretném, ha azért jönnének el hozzám az emberek, mert hallottak rólam, és úgy érzik, szeretnék megtudni, hogy hogyan gyógyítók, milyen a módszerem.

A betegek körét egy másik szempontból is lehet csoportosítani: aszerint, hogy ki az, aki először a hozzá, a gyógyítóhoz jön, és ki az, aki először orvoshoz megy, és csak ha az ott kapott ellátás, kezelés után sem javult, keresi fel őt. Az első csoportban azok vannak, akik ismerik I. K.-t, és megbíznak benne, esetleg többször jártak nála, és sikeresnek bizonyult a kezelése. A második csoportba tartozásnak több oka is lehet. Egyrészt az, hogy a beteg nem tudott a gyógyító személy létezéséről és csak később javasolják neki ismerősök, mikor már nem javult az állapota. Az is előfordult már, hogy kezdetben jobban bíztak az orvosok szakértelmében, és amikor már ez a típusú kezelés hatástalannak bizonyult, megpróbálják, hátha ő tud rajtuk segíteni.¹⁰²

A gyógyításhoz hozzátartozik, hogy milyen ellenszolgáltatást kap a gyógyító az munkájáért. I. K. nem kért pénzt, de szinte mindenki fizet a gyógyításért. Legtöbbször pénzt adnak, de van aki kisebb ajándékkal kedveskedik.¹⁰³

I. K. azok közé a gyógyítók közé tartozik, aki nem zárja ki a hivatalos orvoslás és az alternatív gyógymódok egymás mellett alkalmazását. Nézőpontját meghatározza az, a hivatalos gyógyászat mellett, mely inkább a tüneti kezelésre koncentrálnak, alkalmazni kell a lelki gyógyítást is, amely az alternatív gyógyászat keretén belül valósulhat meg. Arra, hogy ennek háttérében milyen szellemiség áll, már utaltam a fogalom tisztázásával foglalkozó fejezetben.

Azért kell a kettőt egymás mellett alkalmazni, mert az egyik fizikai szinten, a másik lelki szinten gyógyít, és a kettőnek együtt van értelme. Egy-egy kezelés alatt látom a talpon, hogy mely szervhez tartozó terület a duzzadtabb, keményebb, de ennek lelki oka van. Én abban segíthetek, hogy közvetítem azokat az energiákat, melyeket a magasabb támogatóktól kapok, hogy az illető a lelkét rakja rendbe először, kerüljön harmóniába önmagával, családjával, környezetével, mert ez fog hozzájárulni a gyógyulás sikeréhez.

Az alternatív gyógyászat bonyolult világképére, és a mögötte álló eszmerendszerre egy-egy gyógyító tevékenységének bemutatásával alkalmazhatjuk a néprajzi szempontokat. Azért mert ebben az esetben bizonyíthatóvá válik az, hogy milyen összetett jelenségről beszélhetünk az alternatív gyógyászati rendszer esetében. Azért szükséges a „rendszer” megnevezés, mert az egyes jellemzők egymásba kapcsolódnak. Az eljárások szemlélete holisztikus, természetes anyagokat használ fel, ugyanakkor komplementer módszer is egyben. A racionális magyarázatok mellett vallási jellemzők, modern misztikus jelenségek és hiedelem elemek is jól megférnek egymás mellett. Így az általam vázolt definíció egy gyógyító módszerének bemutatásakor is megerősítést kap.

I. K. összetett tudásrendszere a világról alkotott elképzelésén alapul. Gyógyítását áthatja az a jelképrendszer, és gondolkodásmód, amelyben egymást kiegészítve jelennek meg a racionális, vallási, hiedelem, és modern mitikus elemek. Jól megférnek egymás mellett a tanfolyamon tanult tudás elemei és az okkult jelképek. Ezeknek a megjelenése, a megjelenés körülményei, a befogadóra, tehát a gyógyítóra gyakorolt hatása az amely megkülönbözteti más gyógyítóktól.

Dolgozatomban ennek a fejezetnek a célja a problémafelvetés volt. Jövőbeni célom a témában történő kutatások kitágítása, új értelmezési perspektívák felállítása. Munkámnak ezt a részét is alapnak tekintem a további kutatások számára.

Bibliográfia

- ANTALL József 1964 A homeopátia tegnap és ma.
Természettudományi Közlöny. 11. szám. 518–520.
- ANTALL József 1969 Homoeopathy and medical education in Hungary. *Orvostörténeti Közlemények*, 51–53. 99–114.
- BAJKÓ Árpád 2006 Gyógyító emberek. Specialisták. Élettörténetek. In.: Jakab Albert Zsolt – Szabó Á. Töhötöm (szerk): Kriza könyvek 27. Lenyomatok 5. Fiatal kutatók a népi kultúráról. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár. 9–36.
- BECK Mihály 2004 *Parajelenségek és paratudományok*. Vince Kiadó, Budapest.
- BENCZE József 1959 A magyar nép mesterséges gyógyfürdőiről, a füstölésről és gőzölésről. *Orvostörténeti Közlemények*, 12. 5–45.
- BERDE Károly 1940 *A magyar nép dermatológiája. A bőr és betegségei népünk nyelvében, hiedelmeiben és szokásaiban*. Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat. Budapest.
- BICSÉRDY Béla 1936 *A halál legyőzése*. K. n. H.n.

- BUGYI Balázs 1977 Priessnitz-féle hidegvízkezelés korai hazai története. *Orvostörténeti Közlemények* 81. 89–95.
- CSOMA Borbála 2002 Magyar fürdővendégek a gräfenbergi vízgyógyintézetben. Egy csehországi fürdő mindennapjai magyar szemmel. *Korall*, 7–8. 78–95.
- DEÁKY Zita 2002 *A hivatalos és a hagyományos gyógyítás a magyar történeti forrásokban*. Osiris Kiadó, Budapest.
- DIÓSZEGI Vilmos 1958 *A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FÜSTI MOLNÁR Sándor 1983 *Egészségünk útja*. Az egészségnevelés szakkönyvtára 13. Medicina Könyvkiadó, Budapest.
- FRAZER, James 1998 *Az aranyág*. Osiris, Budapest.
- GÁL Péter 2010 *A New Age keresztény szemmel*. Szent István Társulat, Budapest.
- GEERTZ, Clifford 2001 *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások*. Osiris Kiadó, Budapest.
- GÉMES Balázs 1979 A népi orvoslás kutatás aktuális problémái Magyarországon. *Orvostörténeti Közlemények, Supplementum* 11–12. 15–33.
- GORTVAY György 1948 *A magyar közegészségügy állapota és az egészségügyi fejlődés útja az utolsó évszázadban*. K.n. Budapest.
- GRYNAEUS Tamás 1998 *Lappangva gyógyítgató paraszt orvosok Szeged környékén a századfordulótól napjainkig*. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Szeged. 137–165. (Studia Ethnographicae 2.)
- GRYNAEUS Tamás 2000 Előadások az ethnopsychiatria területéről. In: Barna Gábor (szerk.): *Folklorisztikai olvasmányok II.* Szegedi Tudományegyetem BTK, Néprajzi Tanszék, Szeged. 1–164.
- HARDI István 1959 *A psychotherapia fejlődéstörténete*. Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei 13. 161–178.
- HEGYI Gabriella (főszerk.) 1999 *Természetes gyógymódok, komplementer medicina*. K.u.K. Kiadó, Budapest.
- HOPPÁL Mihály – TÖRŐ László 1975 Népi gyógyítás Magyarországon. *Orvostörténeti Közlemények, Supplementum* 7–8. 13–176.
- HOPPÁL Mihály 1990 Népi gyógyítás. In. *Magyar Néprajz VII.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 693–724.
- IANCU Laura 2010 Világkép, vallás és betegség Magyarfaluban. In.: Pócs Éva (szerk.): *Mágikus és szakrális medicina. Tanulmányok a transzcendensről VII.* Balassi Kiadó, Budapest, 184–200.
- KAMARÁS István 1999 *Új vallási mozgalmak világszerte és Magyarországon*. Magyar Tudomány 5.
- KESZEG Vilmos – CZÉGÉNYI Dóra (szerk.): 2010 Korok, kórok,

- kontextusok. In.: *A beteg ember. Betegségek, betegek és gyógyítók.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely. 423–458.
- KIS-HALAS Judit 2004 „Amikor gyógyítók, angyalok jelennek meg a szemem előtt” Egy dél-baranyai szent gyógyító (Esettanulmány) In.: Pócs Éva (szerk.): *Áldás és átok, csoda és boszorkányság. Tanulmányok a transzcendensről II.* Balassi Kiadó, Budapest. 284–313.
- KIS-HALAS Judit 2007 „Fejtetőmön arany fénygömb” In.: Pócs Éva (szerk.): *Maszk, átváltozás, beavatás. Tanulmányok a transzcendensről V.* Balassi Kiadó, Budapest. 400–420.
- KIS-HALAS Judit 2008 „Ha eljönnek az angyalok...” In.: Pócs Éva (szerk.): *Démonok, látók, szentek. Tanulmányok a transzcendensről VI.* Balassi Kiadó, Budapest. 243–278.
- KIS-HALAS Judit 2009 Kortárs látók és gyógyítók. In.: Keszeg Vilmos – Peti Lehel – Pócs Éva (szerk.): *Álmok és látomások a 20-21. századból. Szöveggyűjtemény I.* (Fontes Ethnologiae Hungaricai VI.). L’Harmattan – PTE Néprajzi-Kulturális Antropológia Tanszék, Budapest. 512–538.
- KÓCZIÁN Mária – KÖLNEI Livia: 2003 *Homeopátia Magyarországon 1820–1990.* Noran Könyvkiadó, Budapest.
- KOLTAY Erika 1993 Népi gyógyító specialisták vagy természetgyógyászok? In: Romsics Imre (szerk.) *A másik ember: A fiatal Néprajzkutatók III. konferenciájának előadásai.* Kalocsa. 53–64.
- KIS-HALAS Judit 2002 A természetgyógyászat és a népi orvoslás kapcsolata. In. *Test, lélek, természet. Tanulmányok a népi orvoslás emlékeiből.* Barna Gábor-Kótyuk Erzsébet (szerk.). SZTEI., Szeged. 167–171.
- KIS-HALAS Judit 2004 History of alternative medicine in Hungary in 19th and early 20th century. *Orvostörténeti Közlemények*, 188–189. 57–68.
- KÓSA László 1999 *Fürdőélet a Monarchiában.* Holnap Kiadó, Budapest.
- KÖLNEI Livia 2006 Az alternatív orvoslás kezdetei Magyarországon. *Orvostörténeti Közlemények*, 196–197. 35–77.
- Magyar Néprajzi Lexikon: népi gyógyítás címszava.*
- MADARY Károly 1926 *Mazdaznan, táplálkozás és főzés.* Budapest.
- MAGYARI-KOSSA Gyula 1929–1940 *Magyar orvosi emlékek.* I-IV. Budapest.
- MONDOK Ágnes 2001 Adatok egy gyógyítóasszony világképéhez. In.: Pócs Éva (szerk.): *Két csíki falu néphite a századvégen.* Osiris Kiadó, Budapest. 242–270.
- MUND Katalin 2007 Hol húzódnak a tudományosság határai? In.:

- Pócs Éva (szerk.): *Maszk, átváltozás, beavatás. Tanulmányok a transzcendensről V.* Balassi Kiadó, Budapest, 29–48.
- OLÁH Andor 1956 Népi orvoslás, orvostörténet, orvostudomány. (A népi orvoslás kutatásának orvostörténeti jelentősége.). *Orvostörténeti Közlemények*, 3. 84–105.
- OLÁH Andor 1986 „Újhold, új király.” Gondolat Kiadó, Budapest.
- O’MATHÚNA, Dónal – LARIMORE, Walt 2009 *Alternatív medicina.* Harmat Kiadó, Budapest.
- PÁKAY Viktória 2004 A tiszabökényi gyógyító. In: Pócs Éva (szerk.) *Áldásésátok, csodaésboszorkányság.* Balassi Kiadó, Budapest. 320–341.
- PÁKAY Viktória 2007 Gyógyító egyéniségek az ugoicsai Tiszaháton. In: Bárh Dániel (szerk.) *Folkloristica 10. Változó folklór. Tanulmányok Verebélyi Kincső tiszteletére.* ELTE BTK Folklore Tanszék, Budapest. 185–193.
- PIETRONI, Patric 1992 Relationship between general practice and complementary medicine. *British Medical Journal*. 305. 564–566.
- PÓCS Éva 1990 Néphit. In.: Dömötör Tekla (főszerk.), Hoppál Mihály (szerk.): *Magyar Néprajz VII.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 527–692.
- PÓCS Éva 1998 Transz és látomás Európa népi kultúráiban. In.: Uő. (szerk.): *Eksztázis, álom, látomás. Tanulmányok a transzcendensről I.* Balassi Kiadó, Budapest, 15–55.
- RÁCZKEVY Edit 2001 Könyvszemle. *Orvostörténeti Közlemények*, 188–189. 190–193.
- Révai Új Lexikona 1998 II. kötet. Babits Kiadó, Szekszárd.
- Révai Új Lexikona 2006 XVII. kötet Sz-Toa. Babits Kiadó, Szekszárd.
- SCHULTHEISZ Emil 1997 Az orvoslás kultúrtörténetéből. Tájak – Korok – Múzeumok Egyesület -Magyar Tudománytörténeti Intézet, Budapest.
- SPEILMANN József 1979 Történelmi reflexiók a népi orvoslás és az orvostudomány viszonyáról. *Orvostörténeti Közlemények. Supplementum*. 11–12. 35–49.
- SZENDREY Zsigmond 1943 Betegség, gyógyítás. In. *Magyarság Néprajza IV.* 3. kiadás. 193–204.
- SZIGETI Jenő 1990 A protestáns kiségyházak népi vallásossága. In.: *Magyar Néprajz VII.* Akadémia Kiadó, Budapest, 482–497.
- SZUMOWSKI Ulászló 1939 *Az orvostudomány története.* Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat kiadása, Budapest.
- TÁTRAI Zsuzsanna 1990 Jeles napok – ünnepi szokások. In.: *Magyar Néprajz VII.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 102–264.
- TOMKA Miklós 1996 A vallásszociológia útjai. *Replika* 21–22. 163–171.

VAJKAI Aurél 1948 A magyar népi orvoslás kutatása. Budapest.

VAJKAI Aurél 1955 Parasztfürdőhelyek. *Országos Orvostörténeti Könyvtár Közle-ményei* 1. 76–106.

VEREBÉLYI Kincső 2005 *Minden napok – jeles napok*. Timp Kiadó, Budapest.

Internetes forrás: <http://kolnei.5mp.eu/web.php?a=kolnei&o=ghZPvkDBAC>